

ANTICNA KNJIŽEVNOST

Antična književnost obsega književnosti iz obdobja antike, torej grško in rimsko književnost. Antika pomeni dobo pred srednjim vekom, ki je trajala od leta 1000 pr. n. št. do 5. stoletja.

Homer: Odiseja ali Iliada

antični grški pesnik, najverjetneje živel v 8. stoletju pr. n. št. v Mali Aziji.

Homer je legendarna osebnost. O njegovem življenju je znano malo gotovega. Bil je eden rapsodov, potujočih starogrških pevcev, ki so potovali po deželi in ob spremljavi lire peli svoje pesmi. Najverjetneje je bil slep. Njegov rojstni kraj ni znan - za to čast se potegujejo številna mesta v današnji Grčiji in Turčiji.

Odiseja

Odiseja je grški junaški ep. Domnevni avtor je Homer, vendar se o njegovem avtorstvu pojavljajo dvomi. (Glej Homersko vprašanje.) Kakor Iliada je sestavljena iz 24 spevov in je nekakšno njeno nadaljevanje. Opisuje vračanje enega največjih grških junakov trojanske vojne, Odiseja, domov na Itako. Zaradi zamere določenih bogov se potovanje močno zaplete in traja kar 10 let. Dogajalni prostor je Sredozemlje, kot so ga poznali tedanji grški morjeplovci. V mnogo krajih, opisanih v epu, lahko prepoznamo današnje. Pomembno je, da ep že poudarja moč človeškega razuma ter drugih vrlin in ne prepušča več vsega volji bogov. Ime odiseja je dobilo še drug pomen - predstavlja vsako dolgotrajno potovanje.

Odiseja je skupaj z Iliado glavni vir za preučevanje grške družbe v temnem obdobju (12. - 8. stoletje pr. n. št.).

Vsebina

Zgradba epa je dvodelna.

V prvem delu (1. - 12. spev) se Odisej vrne na Itako. Tja ga po gostoljubnem sprejemu v njihovi domovini pripeljejo Fajaki. Odisej jim je tam pripovedoval o svojih doživetjih na potovanju. Spopadel se je z enookimi Kiklopi, živel s čarovnico Kirko, potoval po podzemlju Hadu, srečal s sirenami, plul mimo Skile in Karibde in se nazadnje spoznal z nimfo Kalipso, ki mu je pomagala, da je dosegel otok Fajakov. Obenem spremljamo zgodbo Odisejevega sina Telemaha, ki je odšel iskat očeta. Obiskal je njegove soborce izpred Troje in jih prosil za pomoč.

V drugem delu (13. - 24. spev) se na Itaki srečata oče Odisej in sin Telemah. S pomočjo boginje Atene pripravijo maščevanje snubcem, ki, prepričani o Odisejevi smrti, dvorijo njegovi ženi Penelopi. Odisej pobije vse do zadnjega in zopet srečno zavlada na Itaki.

Iliada

Iliada je junaški ep grškega pesnika Homerja. Ime izhaja iz grškega imena za mesto Troja - Ilion. Govori o zadnjih 50 dneh trojanske vojne. Sestavljen je iz 24 spevov, napisanih v značilnem verzus starogrške epike, šestomeru ali heksametru. V slovenščino je Iliado prevedel Anton Sovré. V njej je človeška usoda popolnoma prepuščena volji bogov.

Iliada je skupaj z Odisejo glavni vir za preučevanje grške družbe v temnem obdobju (12. - 8. stoletje pr. n. št.).

Predzgodba Iliade je trojanski mit. Trojanskemu kraljeviču Parisu je bilo ob rojstvu prerokovano, da bo onesrečil rodno mesto, zato so ga starši dali odnesti na goro in ga prepustiti smrti. Tam ga je dojila medvedka, nato pa so ga našli pastirji. Grške boginje Hera, Afrodita in Atena so ga izbrale za razsodnika na lepotnem tekmovanju. Paris je zmago prisodil Afroditi, ki mu je zato obljubila najlepšo žensko na svetu. Zatem je v Trojo spremljal najlepšega bika, ki naj bi predstavljal nagrado na igrah. Da bi rešil bika, se je iger udeležil in zmagal. Družina ga je spoznala in ga spet sprejela, nato pa je odšel v Grčijo, da bi rešil svojo teto. Spoznal je lepo Heleno, ženo kralja Menelaja in najlepšo žensko na svetu. S tem je dobil Afroditino nagrado in Heleno je odpeljal v Trojo, Menelaju pa pobral veliko zakladov. Ta je zbral grško vojsko (vsi Helenini snubci so bili zapriseženi k boju) in se odpravil na maščevanje. Glavni poveljnik grške vojske je Menelajev brat Agamemnon. Vojna, obleganje Troje, je trajala 10 let.

Iliada se začne z Ahilovo jezo nad Agamemnom, ki mu je vzel lepo sužnjo Briseido. Ahil se zato noče boriti in namesto njega odide v boj njegov najboljši prijatelj Patroklos. Ubije ga največji trojanski junak, kraljevič Hektor. Vrh epa je v 22. spevu. Ta opisuje spopad največjih junakov, Hektorja in Ahila. Na Ahilovo stran se postavi boginja Atena in Hektor je poražen. Sam trojanski kralj Priam pride prosit Ahila za sinovo truplo in ta ga usliši. Iliada se zaključi z dvema pogreboma - na trojanski strani pokopljejo Hektorja, Grki pa Patrokla.

Trojanski mit se nadaljuje s prihodom Amazonk, ženskega bojevniškega plemena, ki stopi na stran Trojancev. Grki sprva močno izgublajo, saj Ahil žaluje za Patroklom. Na koncu se odloči in ubije njihovo kraljico. Paris nato ubije Ahila in ta izkrvavi iz edine ranljive točke, pete. Grka Odisej in Ajant se spreta zaradi vodilnega mesta, ki ga ponazarja lastništvo Ahilove bojne opreme. Prisodijo jo Odiseju. Glavni trojanski junak je zdaj Enej, a Trojanci ne morejo premagati Grkov. Parisa ubijejo. Odisej se nato izmisli zvijače - kot darilo in znak premirja Grki Trojancem podarijo lesenega konja. V njem se skriva četa Grkov, ki ponoči zapusti konja, napade mesto ter glavnini vojske, ki je navidezno odplula, odpre mestna vrata. Pred konjem jih svari svečenik Laookont, vendar ga Trojanci ne poslušajo, saj ga bog Pozejdon med govorom umori s kačami. Od trojanskih vojakov se reši le Enej. O njegovih kasnejših doživetjih govori največji rimski ep Eneida, ki ga je napisal Vergil. V njem Enej nastopa kot ustanovitelj Rima.

Ep Odiseja, nekakšno nadaljevanje Iliade, pripoveduje o Odisejevem vračanju na rodno Itako.

BIBLIJA

Svéto písmo ali Bíblija (iz grške besede βιβλία: biblia, ki pomeni knjige[1]) je sveta knjiga krščanstva. Sestavljata jo dva dela: Stara in Nova zaveza. Stara zaveza predstavlja sveto knjigo za pripadnike judovske vere in izhaja še iz časov pred Jezusom Kristusom.

Sveto pismo je najbolj brana knjiga v zgodovini. Prevedena je v več kot 2.100 jezikov. Ima velik pomen za današnjo kulturo in kot delo jo lahko gledamo iz različnih strani: kot versko ali zgodovinsko knjigo, saj vsebuje mnogo podatkov o zgodovini Judov ter dogajanju v Palestini ob začetku našega štetja.

Stara zaveza je večinoma pisana v hebrejščini, deloma tudi v aramejščini in grščini, Nova zaveza pa samo v grščini. Prvi prevod Stare zaveze v grščino se imenuje Septuaginta. Nastal je v 3. in 2. stoletju pr. n. št. Ime izvira iz domnevnega števila prevajalcev - 70. Prvi prevodi Svetega pisma v latinščino so bili narejeni iz grške Septuaginte in nosijo skupno ime Vetus Latina. Iz izvirnih jezikov pa je Sveto pismo v latinski jezik prvi prevedel sveti Hieronim v 4.

stoletju. Prevod se imenuje Vulgata (latinsko: splošno razširjena). Večina prevodov v evropske jezike je temeljila prav na Vulgati. Danes pa se prevaja skoraj izključno iz izvirnega hebrejskega, aramejskega in grškega besedila.

V slovenščino je celotno Sveto pismo prvi prevedel Jurij Dalmatin. Izšlo je leta 1584. Že pred njim je Novo zavezo prevedel Primož Trubar. Celotna Nova zaveza (Ta celi novi testament) je izšla leta 1582. Zadnji prevod je oskrbela skupina prevajalcev pod vodstvom akademika prof. Jožeta Krašovca leta 1996.

Prilika o izgubljenem sinu

11 In rekel je: »Neki človek je imel dva sina. 12 Mlajši med njima je rekel očetu: ›Oče, daj mi delež premoženja, ki mi pripada!‹ In razdelil jima je imetje. 13 Čez nekaj dni je mlajši sin napravil vse stvari skupaj in odpotoval v daljno deželo. Tam je z razuzdanim življenjem pognal svoje premoženje. 14 Ko je vse zapravil, je v tisti deželi nastala huda lakota in začel je trpeti pomanjkanje. 15 Šel je in se pridružil nekemu meščanu tiste dežele, ki ga je poslal na svoje posestvo past svinje. 16 Želel se je nasititi z rožiči, ki so jih jedle svinje, pa mu jih nihče ni dal. 17 Šel je vase in dejal: ›Koliko najemnikov mojega očeta ima kruha v obilju, jaz pa tukaj umiram od lakote. 18 Vstal bom in šel k očetu in mu rekel: Oče, grešil sem zoper nebo in pred teboj. 19 Nisem več vreden, da bi se imenoval tvoj sin. Vzemi me za enega od svojih najemnikov.‹ 20 In vstal je ter šel k očetu. Ko je bil še daleč, ga je oče zagledal in se ga usmilil; pritekel je, ga objel in poljubil. 21 Sin mu je rekel: ›Oče, grešil sem zoper nebo in pred teboj. Nisem več vreden, da bi se imenoval tvoj sin.‹ 22 Oče pa je naročil svojim služabnikom: ›Brž prinesite najboljše oblačilo in ga oblecite! Dajte mu prstan na roko in sandale na noge! 23 Pripeljite pitano tele in ga zakoljite ter jejmo in se veselimo! 24 Ta moj sin je bil namreč mrtev in je oživel; bil je izgubljen in je najden.‹ In začeli so se veseliti. 25 Njegov starejši sin pa je bil na polju. Ko se je domov grede približal hiši, je zaslišal godbo in ples. 26 Poklical je enega izmed služabnikov in ga vprašal: ›Kaj je to?‹ 27 Ta mu je rekel: ›Tvoj brat je prišel in oče je zaklal pitano tele, ker je dobil zdravega nazaj.‹ 28 Razjezil se je in ni hotel vstopiti. Njegov oče je prišel ven in ga pregovarjal. 29 On pa je očetu odgovoril: ›Glej, toliko let ti služim in nikoli nisem prestopil tvojega ukaza, pa mi nisi še nikoli dal kozliča, da bi se poveselil s svojimi prijatelji. 30 Ko pa je prišel ta tvoj sin, ki je z vlačugami uničil tvoje premoženje, si mu zaklal pitano tele.‹ 31 On pa je rekel: ›Otrok, ti si vedno pri meni in vse, kar je moje, je tvoje. 32 Poveseliti in vzradostiti pa se je bilo treba, ker je bil ta, tvoj brat, mrtev in je oživel, ker je bil izgubljen in je najden.‹«

Prilika je svtopisemsko besedilo, v katerem je sporočilo ponazorjeno s prispodobo, ki je vzeta iz stvarnega okolja in življenja.

Nauk ki ga prilika prikazuje temelji na paradoksu, ter se ga ne da racionalno razložiti. Priliko je uporabljal Kristus pri razlagi svojih naukov, ki so bili za tiste čase in takratno moralo nenavadni, saj je učil npr.(dobro se poplača z dobrim, slabo z slabim). Obstaja več svtopisemskih prilik: Prilika o izgubljenem sinu, Bogatin in ubogi Lazar, Prilika o sejalcu in semenu.

SREDNJI VEK

Srédnji vék se prične leta 476 z razpadom zahodno-rimskega imperija (konec starega veka) ter se konča leta 1492 z odkritjem Amerike. Nekateri zgodovinarji postavljajo konec srednjega veka leta 1453 s padcem Konstantinopla, s čimer se je zaključila dolgoletna tradicija vzhodnorimskega imperija. Skoraj tisočletno obdobje srednjega veka razmejimo na tri obdobja: zgodnji, visoki in pozni srednji vek.

Brižinski spomeniki so najstarejši znani ohranjeni zapisi v slovenščini in najstarejši latinični zapis v kateremkoli slovanskem jeziku.

Po rezultatih paleografske analize sodeč so nastali v obdobju med letoma 972 in 1039, verjame pa se, da že pred letom 1000, izvirno besedilo pa naj bi nastalo že v 9. stoletju. Odkrili so jih leta 1806 v Bavarski državni knjižnici v Münchnu vezane v pergamentnem zborniku, ki je leta 1803 prišel tja iz Freisinga. Ime so dobili po tem bavarskem mestu (starinsko slovensko Brižinje), kraj najdbe tako daleč od slovenskega govornega prostora ni nenavaden, saj sta freisinški škofiji pripadali območji Škofje Loke in Vrbskega jezera. Leta 1854 je slavist in slovničar Anton Janežič prevedel ime kraja v Brizno, Brižnik, kasneje pa so privzeli imena Brižinje, Brižine ali Brižinj.

Brižinski spomeniki so najverjetneje nastali v dolini reke Möll (slovensko Molna), danes na avstrijskem Koroškem.

Zapisani so v zvrsti latinice, ki se je uporabljala v stoletjih po Karlu Velikem in se imenuje karolinška minuskula. Skupno gre za tri spomenike, ki so bili del popotnega pastoralnega priročnika freisinškega škofa Abrahama. Prvi in tretji spomenik sta obrazca splošne spovedi. Drugi spomenik je homilija z vabilom k pokori in spovedi; ni le najstarejša slovenska pridiga, marveč je srednjeveška retorična mojstrovina.

Brižinske spomenike hrani münchenska Bavarska državna knjižnica, maja in junija 2004 pa so bili na ogled tudi v NUK v Ljubljani.

RENESANSA

Renesánsa (iz francoščine, renaissance, »ponovno rojstvo«) je bilo pomembno kulturno gibanje, ki je v povojih sodobne evropske zgodovine postavilo temelje znanstveni revoluciji in preobrazilo umetnost. Označuje prehod med koncem srednjega veka in začetkom novega veka. Običajno štejejo, da se je renesansa začela v 14. stoletju v Firencah, od koder pa se je razširila v Francijo, ko je francoski kralj Franc I. zavojeval Italijo in so se v Francijo preselili Leonardo Da Vinci, Andrea del Sarto in drugi velikani. Postopoma se renesansa širi in osvoji celotno severno Evropo v 16. stoletju, kjer povzroči protestantsko reformacijo.

To obdobje zaznamuje tudi prehod iz blagovnega k denarnemu gospodarstvu in prehod iz fevdalne družbene ureditve v kapitalistično. Dve najbolj splošni značilnosti renesančne miselnosti sta individualizem in naturalizem. Zaradi podobnosti med renesančno in antično ideologijo v tem obdobju močno naraste zanimanje za antično kulturo starih Grkov in Rimljanov; to duhovno gibanje imenujemo humanizem.

Shakespeare: Romeo in Julija

Avtor: William Shakespeare

Naslov knjige: Romeo in Julija (1595)

Knjiga izšla v Ljubljani, založila DZS

Zbirka Klasje, 1999

Kataložni zapis o publikaciji – CIP

Prevod dela: Oton Župančič

Izvirni jezik: Angleščina

Spremno besedilo: Tine Logar

Uredniški zbor: Nada Barbarič, Majda Degan – Kapus, Janko Kos, Tine Logar

Kraj in čas dogajanja:

Dogajanje okrog 16. in 17. st., oziroma v obdobju renesanse. V tem času je Anglija doživljala korenite ali že kar dramatične spremembe. Takrat je zavladata kraljica Elizabeta 1., ki je dosegla popolno neodvisnost in začela uveljavljati kapitalizem. Popolnoma pa se je osamosvojila tudi anglikanska Cerkev. Vodilni pa so vse bolj postajali tudi v mornarici.

Začel se je gospodarski razcvet te države.

Tako kot ostalo pa se je začelo razvijati tudi gledališče, ki ga je Elizabeta podpirala. Umetniki in igralci so bili denarno podprti od bogatih plemičev, kateri so ustanavljali svoje igralske skupine.

Tudi Shakespeare je bil član gledališke skupine. Imenovala se je Lord Chamberlain's Men. Vanjo pa se je včlanil leta 1594 in bil v njej do konca njegove uspešne kariere.

Obnova:

Prvo dejanje: Med uglednima plemiškima družinama v Veroni vlada spor. Za nekaj časa odnehata. Ko se družini še tretjič spopadeta na javnem kraju jim knez zagrozi, da bo usmrtil tistega, ki ponovno prične. Stari Capulet pa mu z dobro voljo ponudi svojo Julijo, da se poroči z njegovim sorodnikom Parisom. Da bi se Paris in Julija spoznala bi priredil ples. Vabilo na ples v maskah po naključju pride od Capuletov v Romeove roke. Premišljeval je če se je varno udeležiti plesa, a se na prigovarjanje najboljšega prijatelja Benvolia udeleži. Tam pa je tudi njegova ljubezen Rozalina, za katero je trdil, da ni najlepša. Na plesu pa ni bilo Parisa, udeležil pa se ga je nečak grofice Capuletove Tybalt, ki prepozna Romea in ga hoče napasti, a ga stari Capulet ustavi. Romeo preoblečen v romarja in Julija se srečata in v hipu zaljubita. To je bilo njegovo največje čustvo in ljubezen, torej Julija. Prvič se poljubita, potem pa zvesta, da oba pripadata sprtnima družinama in da bo lahko hudo.

Drugo dejanje: Isto noč se Romeo pretihotapi v Capuletov vrt in govori z Julijo (okenski ali balkonski prizor). Dogovorita se, da se naslednje jutro poročita pri bratu Lorenzu (brat kot duhovnik in ne sorodnik), ko se odpravi k spovedi. Lorenzo in dovilja pa bosta priči. Romeo pove Lorenzu za Julijo in ga prosi, da ju poroči. Julija in Romeo pa se v največji tajnosti poročita.

Tretje dejanje: Takoj po poroki se na cesti srečajo Benvolio, Romeo in Mercutio s Tybaltom. V dvoboju Tybalt ubije Mercutio, kriv zato pa je tudi Romeo, ko neumno poseže vmes. Poln maščevanja nato Romeo ubije še Tybalta. Ko za to izve knez se odloči Romea izgnati iz Verone. Ko za dogodek izve Julija, se prestraši, saj misli, da je v spopadu umrl Romeo. Dovilja ji pove, da je mrtev Tybalt, Romeo, ki se skriva pri Lorenzu pa izgnan. Ko je Romeo zvedel vest o knezovi odločitvi poskuša v trenutku napraviti samomor, Lorenzo pa ga pomiri in mu svetuje naj naslednji dan odide v Mantovo, sam pa bo ob pravem času seznanil o poroki z Julijo kneza in obe družini.

Julijini starši se odločijo, da bodo hčer poročili s Parisom, tako da bo lažje prebolela bratrančevo smrt. Menijo namreč, da Julija žaluje zaradi tega.

Pride prizor poročne noči, ko se Romeo prikrađe v Julijino spalnico. Tam užijeta slast telesne ljubezni. Njune slutnje pa segajo od srečnih koncev do najslabših. Takoj po tem mati obvesti Julijo, da bo poroka med Parisom v četrtek, Julija pa ta načrt zavrne. Ko za to zve oče pobesni in vztraja pri svojem, Juliji pa v tem težkem trenutku obrne hrbet tudi dovilja. Tako ostane v svoji bolečini sama.

Četrto dejanje: Paris prvič spregovori z Julij, ampak ji ne spremeni čustev. Lorenzo pri spovedi svetuje Juliji, naj navidezno privoli v poroko, nato pa naj spije uspavalno, ki ji ga bo

dal in jo bo za dva naredilo, kot mrtvo. Med tem bo poklical Romea, da jo pride iskat v družinsko grobnico in jo odpelje s seboj. Ko Julija pove, da je pripravljena na poroko s Parisom, oče iz navdušenja preloži poroko na sredo. Juliji to ne pride prav, saj mora vzeti uspavalo že dan prej, v stiski pa je tudi Lorenzo, ki ima manj časa za svoj načrt. Zvečer Julija spi uspavalo in zjutraj jo najde dojka ležati v postelji, kot mrtvo. Temu vsi žalujejo. Peto dejanje: Romeu njegov sluga Baltazar v Mantovo novico o tem, da je Julija mrtva. Ob tem sporočilu se Romeo odloči, da bo umrl ob svoji dragi. Kupi si strup in nemudoma odide v Verono. Brat Janez, ki ga je hotel obvestiti o prevari s pismom ga ni mogel obvestiti zaradi zaprtih dohodov, ker je razhajala epidemija. Lorenzo sluti nesrečo in se takoj odpravi v družinsko grobnico Capuletov. Med tem tja že prispe Romeo s svojim slugo. Hkrati se tja pride posloviti tudi Paris. Ko zagleda Romea, ga kot Tybaltovega morilca in krivca za Julijino smrt ter skrunitelja grba napade. V dvoboju ga Romeo ubije in s tem zapečati svojo tragično usodo z Julijo. S tem pa za njega ni bilo več upanja v srečno življenje. Ob pogledu na Julijo vzame strup in upa, da bosta skupaj v drugem življenju. Nato se Julija prebudi iz omame. Ko Lorenzo vidi, da je Romeo mrtev, pove Juliji, da ji priskrbi samostan. Ko je Julija opazila, da je Romeo mrtev, ga zadnjič poljubi, vzame njegovo bodalo in se zabode. Končno pridejo na kraj še knez, Julijini starši in Romeov oče (mati je med tem že umrla od žalosti, ker so ji izgnali sina). Lorenzo na kratko povzame zgodbo. Montegi in Capuleti se zavedo, da so zaradi svoje zaslepljenosti in ozkosrčnosti izgubili edina otroka in da se s tem njihovi rodni veji končujeta. Knez vztraja, da končajo med seboj nesmiselni spor in da v mestu spet zavladava red. Monteg in Capulet pristaneta na to.

Najkrajša možna obnova

Dogajalo se je v Veroni, ko Romeo po naključju dobi vabilo na Julijin ples s knezovim sorodnikom. Tam se Romeo in Julija zaljubita. V Romeovi in Capuletovi družini pa so nastajali spori in to je težilo med Julijino in Romeovo poroko, zato se naskrivaj poročita. Romeo je bil za tem po umoru Tybalta izgnan iz mesta. Juliji pa so prirejali poroko s Parisom, a se Julija da uspavati za dva dni, da bo kot mrtva. Ko se uspava vsi mislijo, da je umrla in jo odnesejo v grobnico. Ko ta vest pride do Romea se odloči, da naredi samomor zraven nje. Ko se ubije, se takoj zbudi Julija in ko ga vidi mrtvega, ga napravi še sama.

Lastno mnenje o knjigi

Zgodba mi je všeč, pa tudi zelo žalostna. Vse skozi je »napeta« (ali se bo Julija ponovno poročila in kaj bi to pomenilo za Romea? Pretepi Romea in izgnanstvo iz mesta.), najbolj pa na koncu, ko Romeo ni bil obveščen o uspavalu in se odloči za usodni korak, ko naredi samomor, že vnaprej pa je bila pričakovana žalostna Julijina poteza.

Glavne osebe: Romeo, Julija, Paris, Monteg, Capulet, Escalus, Tybalt, Benvolio, Baltazar, Dojka, brat Janez, brat Lorenzo, grofica Capuletova, grofica Montegova, Mercuito, trije godci, Abram, Samson, Gregor.

Reformacija, protireformacija in barok na Slovenskem

Reformacija je ime za versko prenovitveno gibanje v Evropi v 15.stol., predvsem pa v 16.stol. To gibanje je začel Martin Luther.

Cerkev je bila v tistem času zelo materialna in nemoralna. Protestanti so hoteli nazaj prvotno krščanstvo. Leta 1517 je Martin Luther na cerkev pribil svojih 95 tez, kako naj bi bilo treba prenoviti, spremeniti cerkev. Problem je bil v odpustkih, saj so tako verniki plačali svoje grehe. Denar je bil uporabljen za gradnjo velikih, razkošnih cerkva. Luther je bil za to, da bi bila Biblija v maternem jeziku, v jeziku naroda. Pomemben je bil kot prevajalec Biblije leta 1534. Ta prevod je zelo pomemben, saj je tudi prvi slovenski prevod Biblije temeljil na

Luthrovem prevodu, ki je prevajal iz hebrejskega in grškega originala. Prvi slovenski prevod biblije je napisal Jurij Dalmatin leta 1584. Naslov je Biblija, tu je vse svetu pismu.

Poleg Dalmatina je bil pomemben tudi Sebastijan Krelj, ki je napisal Otročjo biblijo in Postilo slovensko.

Prvo slovensko slovnico v latinščini je napisal Adam Bohorič. Delo se imenuje Zimske urice (Articae horulae); govorimo tudi o metajeziku.

Luther je bil tudi za to, da so molitve in nabožne pesmi v maternem jeziku, zato nastane veliko prevodov. Prevladujejo pa neumetnostna in polumetnostna besedila.

Pomen reformacije pri Slovencih:

- Dobimo prvi slovenski knjigi 1550 – Katekizem in Abecednik. Knjigi sta napisani v gotici. Gotica bohoričica gajica (č,ž,š; še danes pišemo v gotici)
- Dobimo svojo pisavo gotico.
- Dobimo temelje slovenskega knjižnega jezika.
- V kulturnem smislu smo dohiteli druge evropske narode.
- Pomembna je zavest o skupnosti vseh Slovencev, to pa se kaže v pregovorih, s katerimi Trubar začneja svoje knjige.

Trubarjev jezik je bil dolensko obarvan jezik ljubljanskega pridigarkega izročila.

Književno delo protestantov je posledica hotenja, da bi Slovincem približali protestantsko vero, zlasti sveto pismo, pa tudi želja, da bi narodu pomagali iz kulturne zaostalosti.

Protireformacija in barok

Dobo od leta 1595 do 1768 imenujemo dobo protireformacije in baroka. Leta 1595 je izšla zadnja protestantska knjiga, ki jo je napisal Trubarjev sin Felicijan, leta 1768 pa Pohlinova Kranjska gramatika, ki zacena obdobje slovenske posvetne knjizevnosti.

Naziv protireformacija je upravicen za obdobje od nastopa rekatolizacijskih komisij (1599) pa do nekako leta 1630, ko je bil proces zaključen. Na Slovenskem je začel odločen boj proti protestantizmu avstrijski cesar Ferdinand, sodelovale pa so rekatolizacijske komisije. Na Kranjskem je bil predsednik take komisije Tomaz Hren. Te so zavirale in izganjale voditelje protestantskega gibanja, rusile protestantske cerkve ter sezigale protestantske knjige. Ko je ugasnila nevarnost nove vere, je usahnilo tudi zanimanje za slovensko knjizevnost. Nad pol stoletja ni izšla nebena slovenska knjiga. Temu so bile krive slabe družbene in politicne razmere v katerih je zivelo slovensko ljudstvo in iz njih izvirajoca nizka omika. Vzroki pa so bili se drugod: 30-letna vojna, ogromni davki, turski vpadi, kmecki upori in propadanje gospodarstva.

Ob koncu 17. stoletja se je zanimanje za slovensko knjizevnost spet pozivilo. Takrat so se razmere zacele bolj sati. To je doba baroka, ki pomeni za slovenske dezele prvi razmah posvetne znanosti in filozofije. Stevilni pisci so gojili zgodovino v latinscini (Janez Ludvik Sch"nleben), narodopisje in zgodovino v nemscini (Janez Vajkard Valvasor). Naziv barok zaznamuje dobo pozne renesanse, umetnostne struje 17. in 18. stoletja, ki se razvije v rezbarstvu, glasbi, knjizevnosti, likovnem delu. Smer se je razvila najprej v Italiji, razmahnila pa zlasti v Spaniji in na Nizozemskem. "Barroco" portugalsko pomeni biser, kriv, nepravilen. Izraz oznacuje nekaj, kar je pretirano, nenavadno. V razlicnih evropskih dezelah se pojavi pod razlicnimi imeni. V knjizevnosti je to nacin pisanja, ki je poln zapletenih primer, prispodob, nakopicen s posebnim nacinom izrazanja. Odlikuje se s svojim razkosjem, bogastvom gradiva, obilico okraskov in cutnosti. Slog je najbolj prisel do izraza v stavbarstvu in slikarstvu, ki sta oblikovala stevilne cerkve po podezelju. Izobrazba se je polagoma

dvigala. Jezuitske gimnazije so pospeševale izobraženost. Tema barocne književnosti so bila nasprotja med človekovim duhom in telesom, med uzivanjem življenja in življenjsko nicevostjo, med pobožno življenjsko skromnostjo in sproscenim življenjskim optimizmom. (?) Pri nas lahko govorimo samo o sledovih baroka, saj slovensko slovstvo ni poznalo pravih literarnih zvrsti barocnega slovstva, ker je ostalo cerkveno.

V Ljubljani smo dobili tiskarno - Mayr (1678) in podjetne delavce (Hipolit, Janez Svetokrski, Matija Kastelec). Doba protireformacije in baroka je trajala skoraj 2. stoletji. Dela katoliskih pisateljev niso imela niti med seboj niti s preteklostjo dovolj zveze. Pisana so bila v neenotnem in nedoslednem crkopišu in v raznih narečjih z uporabo germanizmov, večinoma v rokopisih.

V tem obdobju je bila slovenska književnost večinoma nabozna, izraz cerkvenih potreb. Sele nove ekonomske razmere, ki jih je ustvaril rastoči kapitalizem so rodili potrebo po ustvarjanju del, namenjenih izobrazovanju ljudstva in estetskemu ugodju. V tej dobi pa je bujno cvetela ljudska pesem, ceprav jo je duhovščina preganjala in nastala je nova vrsta lirskih, zlasti ljubezenskih pesmi.

Doba protireformacije in baroka je trajala skoraj 2. st. Dela katoliskih pisateljev niso imela niti med seboj niti s preteklostjo dovolj zveze. Pisana so bila v neenotnem crkopišu in v raznih narečjih, večinoma v rokopisih.

Trubar: Proti zidavi cerkva

1.) MOTIV

Zidava cerkva zaradi ljudskega praznoverja.

2.) TEMA

Pripovedovalec je proti ljudskemu praznoverju ("babske hudičeve marine" ...marnje) in proti izkoriščanju katoliške cerkve, ki z ustrahovanjem zaradi neukosti ljudi gradi na takšen način gradi cerkve, samostane...

4.) IDEJA / SPOROČILO

Pripovedovalec kritizira ljudsko naivnost (vračevnost), tudi neukost, kritizira katoliško cerkev, ki izkorišča preproste kmete in priporoča vrnitev k pravi veri (brez materialnih koristi).

5.) PRIPOVEDOVALEC

Trubar svoje osebno doživljanje kot pripovedovalec ponazori z navedbo konkretnih oseb, dogajalnega kraja in časa ter oblikovno z rabo prve glagolske osebe.

(Trubar je imel svojo l'upnijo v Loki pri Radečah /Radočajju/ od 1527 do 1542, vendar je ni sam neposredno upravljal ali v njej stalno bival. V Loko je prihajal, ko je kot vikar bival v Laškem.

Omenja tudi kraje Kompolje in Črna pri Radečah na desnem bregu Save /nad Kompolom inu Črna pri Velikih Laškah /na Silevici/...).

6.) ZGRADBA BESEDILA

Zgradba besedila je dvodelna, kar oblikovno nakazujeta dva odstavka. Opazimo uvod, jedro s tremi nazornimi primeri (ZGLEDE ali EKSEMPEL) in zaključek, v katerem se pridigar obrača vernike, jih svari, naj ne sledijo omenjenim zgledom, drugače jih bo Bog kaznoval (moralni nauk...).

Janez svetokriski – na noviga lejta dan

Odlomek je sestavljen iz treh zgodb: zgodbe o Liviji in Avgustu, zgodbe o drozgih in zgodbe o malovrednem možu. Vse tri zgodbe sporočajo, da **morata mož in žena biti do drug drugega strpna in potrpežljiva**. Vsaka zgodba to pove in razloži na svoj način. **Livija** je svojega moža vedno branila pred obrekljivci, čeprav je vedela, da ji ni zvest. Zato jo je mož ljubil in ji nikoli ni nič odrekel. Drugi dve zgodbi prikažeta splošen odnos med možem in ženo. 2. Mož prinese domov ptice in začel se je prepir, ali so to drozgi ali kosi. Po nekaj časa se je žena spomnila na to zgodbo in zopet sta se začela prepirati, prepir se je razširil na celo vas. 3. Neka žena je imela zelo lenega moža. Ko je odhajala, mu je naročila, naj pazi na piščance. On je zaspal in jastreb je odnesel enega piščanca. Ko se je vrnila, je to ugotovila in moža pretepla. Naslednji dan mu je zabičala isto in mu rekla, naj se ne dotika posode z medom, češ da je v njej strup. Mož je piščance zavezal skupaj in jastreb je odnesel vse. V paniki je pojedel med in čakal na svojo smrt.

Podaja se pisno ali ustno, pojavila se je že v 5.st., razmah je doživela v srednjem veku. V baroku se pojavi in uveljavi kot retorična proza. Sporočilo se nanaša na konkretne in aktualne dogodke, gledane skozi Sveto pismo. Njen namen je usmerjati, razlagati, opozarjati in obračati ljudi k veri. Namenjena je širšemu krogu ljudi.

Verizem:

Verizem označuje tip literature, v kateri prevladuje etična ali spoznavna tematika, temelječa na skladnosti z resnico, ki je dostopna človeku. Estetska funkcija nima primarne ... vloge, namenjena je nižjim ali srednjim slojem družbe. Tematiko črpa iz življenske resničnosti.

LJUDSKO SLOVSTVO

V 18. stoletju so sodili, da so anonimne pesmi in zgodbe (pravljice, pripovedke, legende itd.), ki so jih po letu 1760 začeli zbirati ljubitelji pri vseh evropskih narodih, delo ljudstva in torej nasprotne umetni višji književnosti; ustvarja jih samo ljudstvo ali vsaj posamezni anonimni ustvarjalci, ki pesnijo iz skupnega "duha". Ta ideja je danes zastarela. Raje kot o ljudskem govorimo zato o ustnem ali tradicionalnem slovstvu; pojem zajema besedila, ki so se do zapisa ohranjala dolgo časa samo ustno, se pela in recitala v preprostejše, nepismenem okolju nižjih slojev, a so bila prvotno delo posameznih ustvarjalcev, verjetno napol izobraženih, lahko pa tudi nepismenih vaških pevcev in pevk. značilnosti:

1. Značilnosti

- Prenaša se ustno; nastajajo različice ali variante
- Avtor je neznan
- Namenjeno je preprostemu ljudstvu
- Razcvet doseže v srednjem veku (14-15.st.)
- Snov: -običaji
 - individualne usode
 - domišljajske tvorbe
 - zgodovinski dogodki
 - izročila drugih ljudstev
 - turški vpadi
 - družbene razmere

Prvi zapisovalci: Zois, A. Smole, Korytko, Vraz, Prešernove predelave

Motivi: -krvno maščevanje, motiv desetnice, socialni motiv (sirote), turški boji (janičarji), ...

2. Literarne vrste in zvrsti:

Proza: -bajke
-legende
-pravljice
-pripovedke
-šaljivke
-pregovori, reki, uganke

Poezija: -Lirska besedila: -stanovske
-nabožne
-vojaške
-pivske
-ljubezenske
-obredne pesmi

-Epska besedila: -balada: -ženske balade (Desetnica, lepa Vida)
-moške balade (Rošlin in Verjanko)
-junaška pesem (Srbi)
-romanca (Kralj Matjaž, Alenčica, Pegam in Lambergar)
-legendarna pesem
-bajeslovna pesem

Variante razdelimo v 3 skupine: -Srečen konec
-Nesrečen konec
-Elegičen konec

Različice ali variante so različne oblike ljudske pesmi ali pripovedi. Nastajajo v različnih zgodovinskih in družbenih razmerah, govornih položajih in jezikovnih območjih, kar vpliva na oblikovne ter vsebinske spremembe istega motiva. Variantnost je temeljna značilnost ljudskega slovstva.

Lepa Vida

-za lepo Vido obstaja 19 različic:
-srečen konec: gorenjska varianta (Vida se s pomočjo sonca vrne domov)
-nesrečen konec: ihanska varianta (Vida se vrže v vodo)
-elegičen konec: dolenski varianta – Prešernova prepesnitev (zamorec odpelje Vido v Španijo, kjer na dvoru doji kraljičinega otroka, brez upanja, da se vrne domov)

-Lepa Vida je metafora za hrepenenje
-Lepa Vida je ženska balada
-zgodovinsko ozadje 9. – 11. st. Arabci plenijo po Sredozemlju
-ustno izročilo – variante
-avtor neznan, nepismeno okolje
-preprosta oblika in vsebina
-slogovne značilnosti: ponavljanja, stopnjevanje, pretiravanje, okrasni pridevki, stalna števila, narečne besede, poosebitve, primere...
-izvor: Sredozemlje, Grčija

- tema: neizpolnjeno hrepenenje – hrepenenje po tujini; hrepenenje po domu
- motiv: -motiv žene, ki jo ugrabijo sovražne sile, mož jo najde in pripelje domov**
- slovenski motiv – poudarek na družini in ljubezni do otroka**

3. Kakšno vlogo ima narava v doživljajskem svetu preprostega človeka? Poimenujte figuro, s katero je narava v pesmi najpogosteje označena, in poiščite primere v besedilu.

- narava vse ve, pozna človekovo usodo, povezuje dogodke
- sonce, luna, morje globoko, rumeno, svetla

4. Opazujte zgradbo pesmi. Kateri prizori se vrstijo, kako so opisani – zgoščeno ali široko pripovedno? Kakšna je vloga dialoga?

- prizori so opisani dokaj široko. Med seboj se pogovarjata zamorec in Vida

5. Primerjajte ljudsko pesnitev s Prešernovo prepesnitev. Bodite pozorni na Prešernovo oblikovanje motivov (npr. pogovor s soncem in luno) in na konec balade.

- Prešernova je bolj dovršena. Na koncu Prešernove izvemo natančnejši zaključek, v ljudski manj

7. Razmislite, kaj je prešerna tako pritegnilo k prepesnitvi Lepe Vide. Kako razumete Prešernovo prisposodbo: »Če doma jim dobro ni, žerjavi se čez morje vzdignejo«?

- Hotel je zapisati slovensko ljudsko slovstvo. Prisposodba pomeni, da gredo ljudje (poskušajo) iti na bolje

8. Kakšne pomenske odtenke dobiva »črni zamorec«, ki spretno prepriča Vido v njeni hudi stiski in jo z lepimi besedami spelje v dokončno nesrečo? Povežite z mitološkim verovanjem (črna barva je simbol zla) ter z zgodovinskimi okoliščinami. Kakšno nasprotje simbolizirata Vida in zamorec?

- črn zamorec: z besedo črn še bolj poudarijo to zlo, črna barva simbolizira zlo
- nasprotje je ravno to, Vida – naivna in zamorec – nadut, zloben

LJUDSKE BALADE IN ROMANCE

Oboje so v slovenskem ljudskem pesništvu najštevilnejše; druge pripovedne zvrsti so redkejšje, zlasti junaških pesmi je razmeroma malo.

Med balado in romanco je sicer težko razločevati, značilnosti obeh se zdijo včasih enake. Romanca je prvotno pomenila španske pripovedne pesmi iz 14. in 15. stoletja, ki so opevale junaške pesmi, tudi tragične dogodke iz bojev z arabskimi Mavri. po vsebini in obliki so bile umirjene, brez krutih pripetljajev ali nadnaravnih potez, v razpletu žalostne ali tudi vedre. Balade so se v 18. stoletju imenovale škotske in angleške pripovedne pesmi o nenavadnih, zgodovinskih in tudi napol pravljicnih zgodbah, krutih pripetljajih, pogosto z bajeslovnimi osebami v mračnem, dramatično napetem ozračju.

Od lepe Vide

ZELENI JURIJ

Pesem vzbuja veselo razpoloženje in opisuje Zelenega Jurija.

Jurij je zelene barve ter jezdi na zelenem konju in po prav tako zelenem travniku. Prosijo za darove, da jih ne bi vzel kdo drug.

V pesmi je izrazito ponavljanje, okrasni pridevki, anafora in rima. Besed izhajajo iz hrvaščine.

Ritmično poudarjena pesem vzbuja veselo in plesno razpoloženje in govori o prihodu Zelenega Jurija, ter ga opisuje in ga obdaja z darovi.

Jurij prijezdi v zeleni obleki na zelenem konju. Zaželi si stvari, ki so jih na vasi najbolj cenili in so bile zelo pomembne za boljše življenje. Zaželi si stvari od denarja, do najboljše hrane.

Izrazito je ponavljanje besed v pesmi. Besede, ki so uporabljene v pesmi so hrvaškega izvora, ker je tudi okolje od kod izvira Zeleni Jurij v bližini Hrvaške.

RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

2. pol. 18. stol. – 1819 oz. do smrti Valentina Vodnika

Razsvetljenstvo je bilo duhovno in družbeno gibanje v 18. stoletju, ki si je prizadevalo za posameznikov in skupni napredek na temelju človekovih naravnih pravic in razuma. To je bil čas vladavine Marije Terezije in njenega sina Jožefa II.

RAZSVETLJENSKA KNJIŽEVNOST

Razsvetljenstvo pomeni prvo fazo slovenske posvetne književnosti. Pomeni začetek na področju poljudnoznanstvenega ustvarjanja, časnikarstva, zgodovinopisja, umetnostnega pisanja. Slovenci so se začeli zavedati slovenstva, razvijali sta se nacionalna zavest in ideja naroda. V tem času se je začelo razvijati tudi slovensko gledališče.

Razsvetljenska književnost pomeni začetke novega slovenskega slovstva. Nova besedna umetnost je nastala z naslonitvijo na sodobno evropsko slovstvo razsvetljenstva in predromantike, deloma pa na zglede ljudskega slovstva. Nastali so začetki nove slovenske lirike (Pisanice) in dramatike (Linhart).

Predstavniki:

Razsvetljensko književnost so pisali: **Valentin Vodnik, Anton Tomaž Linhart, Blaž Kumerdej, Jurij Japelj, Jernej Kopitar, Žiga Zois.**

Ta veseli dan ali Matiček se ženi (a.t.linhart)

- uradni jezik je nemščina (1784)
- osnovna zgodba je povzeta po Beaumarchaisu – Figarova svatba
- predelava – adaptacija:
 - * spremenil je imena
 - * konflikt je prilagodil našim razmeram
 - * pri Figaru ima mati neko vlogo, pri Matičku pa ne

Kaj je komedija?

Komedija je klasična igra z veselo vsebino. Njen cilj je zbuditi smeh, nasprotja v njej so rešljiva. Navadno ima satirično ost, se komično zaplete in srečno razplete. Hoče vzgajati in zabavati. Uprizarja vsakdanje življenje in njegove napake, ki se jim smeje in jih obravnava kot del človekovega značaja. Rada šiba gospodarske, socialne in kulturne razmere.

Vrste komičnosti:

- **telesna** komičnost se kaže v raznih telesnih nenormalnostih (Budalovo jecljanje)
- **besedna** komičnost nastane s posebno uporabo jezika: osebe imajo smešna imena (Zmešnjava, Neletel)
- **situacijska** komika sloni na presenečenjih, zamenjavah, nesporazumih (gospa je preoblečena v Nežko)
- **karakterna** komičnost izvira iz smešnosti junakovega značaja (baronova nezvestoba in hkrati njegovo ljubosumje)

EVROPSKA ROMANTIKA

ROMANTIKA

(1830- 1848)

~beseda izhaja iz Francoščine in je prvotno pomenila vse kar je bilo romantično in napisano v francoskem jeziku

~značilen je subjektiven pogled na svet

~v ospredju so čustva, sanje, domišljija...

~razvila se je zlasti lirika, v pripovedništvu pa roman

~to je bil čas cenzure, Slovenci smo takrat spadali k Avstriji, zato so bile kulturne razmere za Slovence zelo neugodne

PREDSTAVNIKI:

France Prešeren (največji romantik), Matija Čop, Janez Cigler

Romantika je umetnostna smer v Evropi iz prve polovice 19. stoletja, na primer v glasbi.

Predstavnik slovenske romantike je France Prešeren.

V romantiki so se skladatelji osredotočili na izražanje čustev. Osrednja tema je bila narava. Zanimanje je bilo tudi za surrealistično oziroma nadnaravno in poleg tega tudi eksotično glasbo. V prvi polovici 19. stoletja so skladatelji pisali intimno glasbo, medtem ko se je v drugi polovici 19. stoletja veliko romantičnih skladateljev opiralo na narodne glasbe. Ideje so dobivali iz ljudskih pesmi in tradicionalnih pesmi. Vodilne osebnosti te glasbe so bili Čajkovski, Korsakov, Glinka, Grieg, Musorgski ter Dvorak in Smetana.

PUŠKIN - JEVGENJ ONJEGIN

Onjegin se preseli na podeželje. Tam se vanj zaljubi **Tatjana**, hči podeželskega plemiča. Tatjana se mu izpove a jo zavrne. Na plesu dvori Tatjanini sestri **Olgi** in prizadane njenega zaročenca **Lenskega**. V dvoboju Lenski umre. Tatjana je brez upa na srečo in se na materino željo poroči z knezom. Čez nekaj let se zopet srečata, Onjegin se zaljubi vanjo, a ga ta zavrne in ostane zvesta možu.

Puškin v romanu združuje lirsko in epsko literarno vrsto, čeprav je roman epska zvrst, so prisotne tudi lirske sestavine.

Kompozicija:

Delo je nastalo brez načrta. Najprej je želel napisati 12, potem napisal 9 poglavij, nazadnje je eno poglavje izpustil in spremenil zaplet in razplet. Način izpovedovanja in pripovedovanja je bil prosti, kar je bilo v ruski literaturi novost (**svoboden roman**). Konec romana z nenavadnim razpletom tudi ne ustreza pojmovanju tedanje proze.

Konflikt ni rešen, zgodba obeh oseb se lahko nadaljuje. Kljub svobodi se je Puškin odločil za **strogo formo kitic**. T.i. **onjeginska katica** je zgrajena iz **štirinajstih štiristopičnih jambskih verzov z določenim zaporedjem rim**.

Motivna in tematska analiza:

Želel je prikazati **neizjemne** junake in življenje, vzame motiv **odvečnega človeka**.

ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

-Kranjska čebelica (2.pesniški almanah)

-začne se s Prešernom=*slovo od mladosti*

-stroga cenzura=*kmetijske in rokodelske novice*

-GIBANJA:

- **ilirizem:** združitev vseh J Slovanov
- **avstroslavizem:** 1.pol.program=zedinjena slovenija
- **panslavizem:** povezava vseh Slovanov v en narod

-2.TABORA:

- **konzervativen:** kopitar; jezik bliže kmetu; +utrjeval je stik med kmečkim in knjižnim=1.slovnica
–prikrajšal jezik za eno poglavje
- **napreden:** prešeren,čop,smole; kultiviranje jezika, visoka literatura in umetnost

-ČRKARSKA PRAVDA:

- med čopom in kopitarjem
- kopitar zagovarja metelčico(vsak glas svoj znak, latinica+cirilica)
- z zakonom prepovedana, sprejmejo gajico(č,š,ž)

-1.SLOVENSKI SONET: Jovan Vesel Koseski(raje brali,
meščanski jezik,larifari :p)

Sonétni vènc je pesem, ki jo je napisal France Prešeren. Prvič je bila objavljena leta 1834 v ljubljanskem nemškem časopisu Illyrisches Blatt. Venec je sestavljen iz 15 sonetov. Zadnji se imenuje Magistrale in vsaka vrstica Magistral je prva vrstica posameznega prejšnjega soneta. Zadnji verz posameznega soneta se ponovi na začetku naslednjega. Začetnice vrstic v Magistralah dajejo brano navpično akrostih Primicovi Julji. Rima v sonetih je večinoma prestopna in tudi verižna

magistrale -a m (a) lit. zadnji sonet sonetnega venca, sestavljen iz prvih oziroma zadnjih verzov vseh štirinajstih sonetov

akrostih-posvetilo ali rek, sestavljen iz začetnih črk verzov:

Zdravljica FRANCE PREŠEREN:

1) **Obdobje:** ROMANTIKA 1819-1848 (Pomlad narodov)

2) **O avtorju:** Rodil se je 3.12. 1800 v Vrbi, umre 8.2. 1849 v Kranju

3) **Obnova celotnega dela:**

Vsaka od osmih kitic je zaokrožena enota. Prva katica je uvodni nagovor, posvečen vinu in trti. Druga katica je namenjena slovenski zemlji in Slovencem, prinaša pa tudi idejo poenotene Slovenije. Tretja katica je uperjena zoper sovražnike. Nadnje kliče pogubo, sužnje pa spodbuja

k upor. Prešeren se tokrat odloči za nasilen obračun z zatiralci slovenske svobode. Četrta kitica je posvečena vrednotam, ki tvorijo humano in harmonično družbo. Pojavlja se tudi ideja vseslovenskega bratstva. Zdravljica v peti kitici je namenjena Slovenkam in njihovi lepoti. Prešeren poudarja predvsem vlogo ženske v narodne in političnem življenju. Šesta kitica je napitnica slovenskim fantom, njihovem pogumu, ljubezni in zvestobi domovini. Sedma kitica je vizija mirnega tvornega in bratskega življenja vseh ljudi in vseh narodov sveta. Je vsebinski vrh Zdravljice, saj v njej Prešeren poveže narodno idejo z internacionalizmom. V osmi kitici se pesnik spet povrne k intimnemu tonu. Nagovori omizje prijateljev, ki so se zbrali zato, ker v srcu nosijo dobre misli. Zadnja kitica je tako posvečena vsem dobrim ljudem in izkazuje vero v človeško dobroto.

4) Zvrst: pesem napitnica, nastane leta 1844.

Oblika napitnice je bila razširjena že v 18.st., v času razsvetljenstva in predromantike. Zelo priljubljena je bila tudi pri južnoslovanskih romantikih. Napitnica je prigodniška pesem, povezana s takratnim življenjem in namenjena pivskemu omizju. To seveda ne velja za Zdravljico Franceta Prešerna, ki obliko uporabi za nevsiljivo izpoved politične vsebine.

Vodilna misel pesmi govori o tem, da je glavni cilj narodov doseči svobodo in samostojnost za vse zavlađa naj enakopravnost. Spore in vojne naj nadomestita povezanost in prijateljstvo med narodi.

5) Slogovne značilnosti:

Gre za carmen figuratum, likovno pesem, umetelno pesniško igro. Figurativna pesem daje z različno dolžino verzov obrisno podobo predmeta, ki ustreza temi (križ, srce, svečnik itd.). Nastala je v helenizmu, priljubljena pa je bila predvsem v baroku. Tudi kitice Zdravljice s svojimi različno dolgimi verzi nosijo poseben pomen. Če verze uredimo tako, kot jih je zapisal Prešeren sam, dobimo obliko čaše.

Krst pri Savici je nacionalna zgodovinsko-epska pesnitev Franceta Prešerna, ki jo je posvetil umrlemu prijatelju Matiji Čopu.

Tema je pokristjanjevanje Karantancev v 8. stoletju, zato je vodilni motiv bojevanje med kristjani in poganskimi Slovani. Boj se odvija na Ajdovskem gradcu pri Bohinju (najdeni so arheološki ostanki), glavni osebi pa sta vodja poganov Črtomir in krščanski koroški vojvoda Vajhun.

Uvod lahko razčlenimo na tri dele. Prvi del sestavlja prvih 10 kitic (1-10) in opisuje razmerje pred odločilnim bojem - brezupno obkoljenost. Drugi del sestavlja naslednjih 7 kitic (11-17) in zajema Črtomirov govor. Zadnji del sestavlja 9 kitic (18-26), ki opisujejo nesmiseln boj. Zadnji dve kitici sta v obliki epiloga, umirjata dogajanje ter opišeta neposredne posledice boja.

Glavno sporočilo je zajeto v Črtomirjevem govoru (17. kitica): »Bolje je umreti za svobodo, kot ostati živ in biti suženj.«

Uvod sestavlja 26 kitic, prvih 25 je trivrstičnih (tercine), zadnja pa je štirivrstična (kvartina).

Zadnji del pesnitve opisuje krst Črtomira pod slapom Savica. Glavni osebi v tem delu sta Črtomir in Bogomila. Tu ne gre več za izrazito domovinsko temo ampak opisuje junakovo osebno problematiko. Črtomir je zaradi zmage krščanstva nad njegovimi ideali[2] nameraval samomor, ki ga je preprečil spomin na Bogomilo. Zaljubljenca Bogomila in Črtomir se ponovno srečata. Bogomila je že kristjanka, zato svetuje Črtomiru naj se krsti, da bo končal krvave boje. Črtomir to res stori in se odpravi v Oglejski samostan. Lik Bogomile je

dvoumen, saj ponazarja versko spreobrnitev, njen smisel pa je povsem ljubezenski[3]. Zadnji del Krsta ni več le epski ampak je hkrati ilirski, saj pesnik dodaja tudi čustva, v momentih pa je zgodba celo dramatična. To lahko opazimo predvsem v zadnji polovici, ko dobiva obliko dialoga med Črtomirjem, Bogomilo in duhovnikom

tercina -e ž (i) lit. kitica iz treh enajstercev:

stanca -e ž (a) lit. kitica iz osmih enajstercev:

EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM

Evropski realizem in naturalizem (1830 - 1900)

Realizem

Realizem je književna smer, ki je za snov izbrala življenje v sodobni, meščanski družbi. Na mesto propadlega plemiškega razreda je stopilo meščanstvo s trgovskimi in uradniškimi sloji. Realistični pisatelji obravnavajo drugačne motive in teme kot romantiki. V ospredju niso več sentimentalni opisi idilične narave, sanjskega sveta in čustev, temveč *stvarna razmerja med posamezniki v družbi, pa tudi banalne, neestetske, včasih – posebej v naturalizmu celo odbijajoče okoliščine vsakdanjega življenja.*

Posamezne smeri v realizmu

- ROMANTIČNI REALIZEM (1830 – 1850) prepleta realistične prvine še s prvinami romantike (Stendhal, Balzac, Dickens, Gogolj)
- OBJEKTIVNI REALIZEM (po 1850) izhaja iz gesla o nepristranskem, objektivnem ali celo popolnoma neprizadetem opisovanju resničnosti (Flaubert, Turgenjev, Tolstoj)
- SOCIALNI REALIZEM posega v okolje socialno ogroženih, majhnih ljudi (Dickens)
- POETIČNI REALIZEM prepleta realistične prvine z idiličnimi, moralno vzgojnimi in socialno optimističnimi; razvije se predvsem v nemški književnosti (Storm, Fontane); »Realizem pod zlato tančico idealizma.« (Turgenjev)
- PSIHOLOŠKI REALIZEM se najprej razvije v ruski književnosti, poudarja predvsem subjektivno resničnost človekove duševnosti kot glavno območje moralnih in socialnih silnic (Dostojevski, Tolstoj, Ibsen)
- IMPRESIONISTIČNI po letu 1880
- KRITIČNI REALIZEM kritika sodobne meščanske družbe in njenih pojavov; zajema vse predstavnike vseh realističnih smeri
- SKRAJNI (NATURALIZEM): determiniranost, vsakdanje življenje (Ibsen, Zola)

Naturalizem

Glavna značilnost naturalističnih del je ta, da se s skrajno doslednostjo oklepajo načela, da je človek določen z dednostjo, okoljem in zgodovinskim trenutkom.

Vrste ali zvrsti v književnosti realizma in naturalizma

Realizem in naturalizem sta bila najuspešnejša v pripovedni prozi. Najbolj primeren je bil seveda roman. Ta je pogosto segal preko posameznega romana, se povezal v večjo celoto – cikel romanov, ali pa gojil obsežne oblike, podobne epopejam. Pripovedovalec je tretjeosebni. »Iz ljudstva za ljudstvo!« → demokratizacija

Fjodor Mihajlovič DOSTOJEVSKI (1821 – 1881)

Psihološki realizem zanemara opisovanje stvarnosti in v ospredje pomika analizo človekovega notranjega življenja. Ne prikazuje tipičnih povprečnih primerov človeške

duševnosti, ampak njene izjemne oblike, polne proislovij. V svojih največjih delih raziskuje najgloblja bivanjska in religiozna vprašanja in s tem postavi temelje psihoanalizi.

DELO:

- Bedni ljudje
- Zločin in kazen
- Idiot
- Besi
- Bratje Karamazovi

ZLOČIN IN KAZEN

Raskolnikov je živel v majhnem podnajemniškem stanovanju, za katerega večkrat ni zmozel redno plačevati najemnine. Da bi prišel do denarja je večkrat zastavljal različne predmete pri stari oderuhinji Aljoni Ivanovni. Po značaju je bil zamišljen in bolj vase zaprt človek, ki je bil sposoben cele dneve prebiti v svoji sobi in razmišljati. Tako je prišel do ideje o nadčloveku, ki mu je v imenu splošnega dobrega dovoljeno vse, tudi moriti. Po njegovem prepričanju namreč na svetu ni več boga, ki bi vzpostavljal red, zato se na njegovo mesto postavi sam. Skrbno preiščeni in načrtovani umor Raskolnikov tudi izpelje, le da poleg stare oderuhinje, zaradi nesrečnega spleta dogodkov, ubije še njeno ubogo, povsem nedolžno polsestro Lizaveto. Vendar pa Raskolnikov pred zločinom ni vedel, da ga bo tako močno pekla vest. Takoj po uboju se začne njegova strašna notranja drama.

Raskolnikov se, obtežen z zločinom, spremeni tudi v velikega dobrotnika. Družini tragično umrlega Marmeladova, pomaga z edinim denarjem, ki mu ga pošljejo od doma. Vendar pa s svojo dobroto do revne družine, ne more sprati svojega zločina. Vest ga vse močneje priganja, teža storjenega umora, je zanj čedalje hujša. Edini človek, ki mu po hudem notranjem trpljenju lahko zaupa in prizna storjeno dejanje je hčerka Marmeladova, Sonja. Sonja mu pove, da mora storjeni zločin najprej priznati, nato pa prevzeti tudi kazen zanj. Raskolnikov se s Sonjino pomočjo javi na sodišču kot zločinec. Obsodijo ga na prisilno delo v Sibiriji. Izgnanstvo v Sibiriji je očiščenje tako zanj, kot Sonjo, ki ga vseskozi spremlja. Kot nekdanja prostitutka se mora očistiti tudi sama. Vstajenje je za oba mogoče samo po prestani kazni, ki traja osem let.

Raskolnikov je primer človeka, ki samega sebe obteži s hudim zločinom. Čeprav se je ob načrtovanju umora prepričeval, da si z njim ne sme otežiti vesti, se to zgodi, z največjo možno silovitostjo. Iz njegovega primera je mogoče povzeti, da vsak zločin zahteva tudi duševno kazen. Ko zločin prizna in sprejme kazen, se zanj začne novo obdobje življenja, ki ga ne živi več sam, saj je v njegovo življenje stopila Sonja.

Gustave FLAUBERT (1821 – 1880)

V obeh fazah je bistvena poteza francoskih realistov trezna nepristranskost. Čutijo sicer simpatijo ali sočutje s pozitivnimi junaki, vendar o njih pripovedujejo zelo stvarno. Stendhal, Balzac in Flaubert so odklanjali sodobno meščansko družbo zaradi brezdušnosti in povprečnosti značajev. Nasproti njim so postavljali pogosto izjemne, tudi nadpovprečne ljudi z močnimi strastmi, voljo in dejanji.

DELO:

- Gospa Bovary
- Vzgoja srca
- Tri zgodbe

GOSPA BOVARY

Emma je izjemno čustvena ženska. Vrne se iz samostanske šole, kjer se je iz sentimentalnih

Ljubezenskih romanov navzela sanjavih predstav o romantični ljubezni, ljubimcih in sebi kot ljubimki. Sreča se z zdravnikom Bovaryjem, ko njegova žena umre se poroči z Emmo. Na začetku je zadovoljna nato pa postaja nesrečna in melanholična.. On je vesten, jo vzdržuje, ne čuti njene nesreče in misli, da je dober mož. Rodi hčerko, se ne osredotoča nanjo. Najde si ljubimca, najprej Leona, nato Rodolpha. Z njim načrtujeta pobeg, vendar on se ne prikaže. Začne hirati, zato se z možem preselita v mesto, kjer sreča Leona, kupuje mu darila, začne se zadolževati in ko ne vidi več izhoda naredi samomor. V smrt jo požene dokončno spoznanje o nezmožnosti strasti v svetu povprečnega meščanstva in sebičnih moških. Roman se sklene z zlomom naivnega Charlesa Bovaryja, ki šele po ženini smrti izve za resnico njenega življenja. Pripovedna tehnika je modernejša od Balzacove. O dogodkih in ljudeh ne pripoveduje kot vseveden pripovedovalec, ampak podaja prizore, ki jih doživljajo sami junaki skozi svojo zavest.

Lev Nikolajevič TOLSTOJ (1828 – 1910)

Želel je spremeniti odnose med ljudmi, ne družbenega sistema, personalna revolucija – spremenitev osebnosti; **tolstojanstvo** – filozofija, če si dober, se ti dobro vrne.

Imel je izrazit humanističen čut, poistovetil se je s kmetom (povest Graščakovo jutro), izjemno ceni delo in meni, da je vzgojno. Ljudje s podeželja so vedno pozitivni in dosežejo cilj, meščani pa ravno obratno.

Imel je stik z vplivnimi politikami in ljudmi po vsem svetu.

DELO:

- Graščakovo jutro
- Sevastopoljske povesti
- Detinstvo
- Vojna in mir
- Ana Karenina
- Vstajenje

VOJNA IN MIR

Na zabavi Ane Pavlovne se začno pregovarjati – prepirati o političnih vprašanjih in o tem, ali je imel Napoleon prav z ubojem kralja. V ozadju potekajo priprave na vojno proti Napoleonu. Veliko se govori o večnem miru in večina meni, da ga je možno doseči, a nihče ne pripomore k uresničitvi tega. Boris in Nataša se odločita, da se poročita čez 4 leta, ko pride Boris iz vojne (ko bo imela 16 let!). Pierre odide k bolnemu očetu, le-ta pa mu zapusti ogromno denarja, zato ga imajo ljudje raje. Marie prepričuje kneza Andreja naj ne gre v boj. A kmalu vidi, da tako nikamor ne pride. Začne s prošnjo in njegovo obljubo. Pove, da je noseča, a Andrej gre vseeno v boj. Pred odhodom se Andrej pogovori z očetom in mu reče, naj otroka, če bo fant, ne da od sebe – materi. Oče Nikolaj Bolkonski pa ob tej izjavi sina le čudno pogleda. Knez Andrej se odpravi v vojno.

Priprave na soočenje z Napoleonom so tik pred iztekom. Tušin, ki vodi topničarje, je Francozom naredil ogromno škode, a kasneje Francozi udarijo nazaj in Tušin je moral na hitro stran. Tako je pustil 2 topova, zaradi katerih je kasneje slišal od kneza Bagrationa. Rešil ga je knez Andrej, ko je povedal, da topov ni bilo mogoče rešiti. Velikokrat v knjigi preide iz bojev na kakšno zabavo – na kakšen srečen dogodek.

Knez Vasilij vztraja pri poroki Helene in Pierra zlasti zaradi premoženja. Pierre se poroči z njo. Hkrati hoče Vasilij poročiti svojega sina Anatola s Pierrovo sestro Marjo, ki je prav tako bogata. Marja zavrne Anatola, ker ga zasači z družabnico Bourienne. ...nato zopet preklopi na boje.... Med Francozi in Rusi pride do nepričakovanega soočenja in ob umiku marsikdo umre. Knez Andrej je obležal nezavesten v boju in naslednjega dne je videl Napoleona. Napoleon je

tudi videl njega in ga ukazal odnesti obvezat. V ujetništvu so lepo skrbeli zanj in še nekatere druge soborce.

Pierre nima srečnega zakona predvsem po ženini zaslugi, saj ona noče imeti otrok in še prostaško se vede. Dolohova pozove na dvoboj (za ženo), čeprav ne zna samokresa niti uporabljati. V prvem poskusu ga ustrelji tako, da se komaj premika. Dolohov ranjen obleži, Pierre pa ostane cel. Pierre in Helene se ločita potem, ko jo hoče Pierre ubiti in jo nažene iz hiše. Kneza Andreja razglasijo za padlega in zato so vse njegovi najbližji zelo nesrečni. Na noč poroda njegove žene Lize pa se vrne. Liza ob porodu umre, Andrej pa postane oče. Za njeno smrt se počuti krivega. Dolohov ozdravi in se spoprijatelji z Rostovom. Pripravi poslovilno večerjo, kjer pri kartah obere Rostova za 43000 rubljev. Rostov prosi očeta za denar in oče mu ga zelo težko priskrbi. Zaradi izgube te gromozanske količine denarja in tudi slabega gospodarja, se družina Rostov znajde v premoženjski krizi.

Pierre in knez Andrej se srečata in udarita dolgo debato glede zla in posmrtnega življenja. Na koncu prideta do zaključka, da je tam nekje nekdo – Bog. V Rusiji je velika kriza. Denisov zavzame tovor hrane in zato mora pred sodišče. Rostov hoče svojega prijatelja rešiti, zato se odpravi do Borisa, a ugotovi, da mu on ne bo pomagal, zato sam odide do carja. Z njim osebno ne more govoriti, zato je prošnjo oddal carjevemu podrejenemu. Videl je carja, kako je odjahal in s kopico drugih ljudi odide za njim. Videl je, da se je car srečal z Napoleonom in Bonapartejem. Zvečer so pili in jedli in Rostov je vzkipeł, ko je nekdo rekel, da mu je hudo, ko gleda Francoze.

Andrej se odloči, da življenje pri 31-ih letih še ni končano. Pierre odpusti ženi, ki jo je pred leti zapustil. Velike socialne razlike: višja družba se zbira na dvoru; najvišji je francoski krog. Boris in Nataša, ki sta bila nekoč zaljubljena drug v drugega, se razideta za večno. Od takrat Boris ne prihaja več k Rostovim. Iz bojev se dogajanje zopet prenese k prijetnim stvarim (PLES). Tudi ples je bil za višje sloje; tam so bili knezi, Rostovi, Andrej, Pierre, carji... Knez Andrej se zaljubi v Natašo Rostovo in čedalje več se videvata. Kmalu jo Andrej zasubi, a na očetov ukaz se lahko poročita šele čez leto dni.

Družina Rostov poskuša zaradi finančnih težav poročiti sina Nikolaja s premožno Julie Karagino. A Nikolaju so čustva pomembnejša od denarja, zato se oženi s Sonjo.

Nataša se zaljubi v Anatola in hoče z njim pobegniti. Pred tem pošlje Andreju pismo, v katerem se mu opravičuje, da se ne more poročiti z njim. Ugotovijo, da je Anatol že poročen, zato pobeg ne uspe. Andrej je zelo žalosten, ker ga je zapustil. Nataša upa, da ji bo Andrej kdaj odpustil.

Pripravlja se vojna med Rusijo in Francijo. Car pozove vse ljudi, naj stopijo v vojsko in naj branijo domovino. Natašo doleti huda bolezen. Pierre ugotovi, da je zaljubljen v Natašo. Francozi uničijo posestvo Bolkonskega. Knez Andrej piše, naj se umaknejo njegovi svojci v Moskvo, a ga oče ne uboga in zato umre. Knez Andrej pride do spoznanja, da je namen vojne umor, zavzemanje ozemelj in okrutnost. Kdor jih več pobije, dobi višje odlikovanje. Pierre se znajde v Gorke-u, kjer poteka najbolj krvav boj. Odide do topov, ki so v središču obstreljevanja in opazuje mladeniče pri boju. Ko Francozi zavzamejo topništvo, se prikaže ruska vojska in Francoze potisnejo nazaj in utrdijo meje. Napoleon kar malce dvomi o francoski zmagi, saj vojna traja že predolgo. Kneza Andreja ustrelijo. Zdravniki mu morajo zato odrezati nogo. Pred očmi se mu odvrtijo vsi spomini. Medtem, ko leži, spozna Anatola Kuragina, človeka, ki mu je uničil zaroko z Natašo. A namesto, da bi ga osovražil, mu odpusti.

Napoleon prodre do Moskve in na bližnjem hribu čaka odposlanca, ki naj bi se mu prišli poklonit. Sporočijo mu, da nikogar ne bo, saj so vsi mrtvi, in s tem čakanjem se osramoti. Knez Andrej veliko razmišlja in pride do spoznanja, da ljubiš vse – od sovražnika do družine. Andrej odpusti Nataši in jo ljubi še naprej. Prav tako tudi ona njega. Pierre načrtuje atentat na Napoleona.

Izkazalo se je, da je bil predaja Moskve brez boja zgolj taktična poteza poveljnika Kutuzova. Rostov dobi pismo, v katerem mati opisuje dogajanje v Moskvi in, da s seboj peljejo tudi Andreja, za katerega dobro skrbijo. Pierra obsodijo na smrt, ker naj bi požgal Moskvo, a ga kasneje oprostijo in tako pristane v zaporu. V zaporu spozna Platona, s katerim se spoprijateljata. Andreju počasi pojenjajo moči. Obišče ga sin Nikoluška, ki ga bo najbrž zadnjič videl. Nataša mu zelo pomaga pri preživljanju zadnjih dni njegovega življenja. Napoleon ob umiku iz Moskve ponudi Kutuzovu premirja, a ga le-ta odkloni, češ, da ga bodo potomci preklinjali.

Karatejevega zaradi bolezni Francozi ustrelijo, Pierra pa reši ruska četa. Petja Rostov, ki je bil v tej četi, konča svoje mlado življenje, ko ga ustrelijo v glavo. Francozi bežijo pred Rusi. Da bi se rešili, se začno med seboj pobijati, nekaj se jih utopi. Nataša po Andrejevi smrti zapade v hudo duševno krizo. Pri reševanju te krize ji pomaga Pierre, s katerim se kasneje Nataša tudi poroči. Nikolaj Rostov pa se poroči s knežno Marjo. Oba zakona sta srečna. Na koncu se vse lepo izteče, le malo preveč smrtnih žrtev je bilo.

Francoščina v knjigi malce pritegne, vsaj mene je....

Knjiga govori o neprestanih bojih, ne samo med vojno, ampak tudi drugače v vsakdanjem življenju.

Lev Nikolajevič Tolstoj je bil odličen pisatelj, saj zelo lepo »nariše« dogajanje v knjigi. Ko začneš brati, ne moreš nehati, tako te pritegne.

Zelo lepo bi bilo, če bi uspelo svetu realizirati idejo »večnega miru«. Potem ne bi bilo na svetu vojn. Jaz sem glede tega kar malce črnogled, saj do sedaj še nihče ni začel uresničevati tega plana. V knjigi je lepo vidno, da so že takrat imeli težnjo po miru in da so se kar precej prepirali in topli med seboj.

V romanu Vojna in mir gre za preplet elementov objektivnega in psihološkega realizma, saj skuša Tolstoj z njim zajeti zgodovinsko junaško in hkrati zasebno življenje junakov. Obenem pa je upodobljeno življenje tako celovito, kot ga je v prejšnjih obdobjih prikazoval ep. Vojna in mir je zato posebne vrste roman, roman epopeja. Zaradi pomena, ki ga imajo v njem rusko ljudstvo, narod in država v celoti, ga lahko imenujemo tudi nacionalna epopeja.

Nataša, še deklita, se zaljubi v kneza Andreja in tudi on do nje ni ravnodušen. Pozneje se še bolj zblížata in zaročita, tik pred poroko pa se razideta in ponovno vzljubita šete tik pred Andrejevo smrtjo.

Nataša – rahločutna, odprta, naivna

Kuragini – negativni, brezčutni, površinski

Napoleon – Njegov tihi samogovor pred prestolnico ga ne kaže kot velikana zgodovine, prej kot navadnega človeka z malimi slabostmi, denimo nečimrnostjo. Izjalovljeni poskus ravnodušnosti do Rusov, ki naj bi mu prišli predat mesto in se mu poklonit, ga prikazuje v smešni, domala groteskni luči.

Emile ZOLA (1840 – 1902)

Zola velja za začetnik in najpomembnejšega predstavnika naturalizma. Pod vplivom Hippolyta Teina je prikazoval življenje znanstveno, na temelju bioloških in socialnih zakonitosti in v obliki eksperimenta (eksperimentalni roman).

Rodil se je 1840 v Parizu. Bil je uslužbenec založne in pozneje časnikar, dokler se ni okoli 1880 popolnoma posvetil književnemu delu. 1897 je posegel v Dreyfusovo in napisal manifest obtožujem, zoper nazadnjaške sile ter branil po krivem obtoženega. Pred preganjanjem se je moral začano umakniti v Anglijo. Umril je 1902 v Parizu.

DELO:

- roman Therese Raquin
- ciklus 20 romanov Rougon – Macquartovi

- Beznica, Nana, Germinal

BEZNICA

Roman se dogaja v okolju nižjih Pariških slojev, med delavci, obrtniki, reveži, bolniki in alkoholiki. Ideja je bila prikazati nasprotje med željo in po bogastvu in upetostjo v revščino, nizkotnost pijančevanja, brezdelja in kako se na ta način začnejo rahljati zakonske vezi. Slog je izrazito naturalističen – skuša opisati stvarnost natanko tako, kakršna je. V ta roman je vključenih veliko grdih tem (beda, umori). Glavni predmet je estetika grdega. Jezik je vsakdanji, grob, včasih tudi vulgaren.

Gervaise je Pariška predmestna perica. V mladosti je bil njen oče nasilen, zato je iskala tolažbe v ljubezni. Pri 14 je rodila prvega sina, pri 18 pa drugega. Oče otrok je odšel z ljubico. Gervaise je delala v pralnici in skrbela za družino. Po nekaj letih se je poročila s kleparjem Coupaujem in imela sta hčerko NANO. Nekaj časa jima je šlo dobro in sta lepo živela. Toda mož se je pri delu ponesrečil, zato so ves denar porabili za njegovo zdravljenje. Gervaise pa ni obupala in je odprla svojo pralnico. Mož se je začel vdajati pijači in je postal nasilen. Zaradi dolgov je morala prodati pralnico. Tudi ona je začela piti. Nana je pobegnila od doma in postala vlačuga. Gervaise je bredla v vedno večje težave, mož pa je zaradi pijače umrl v zavetišču, ona pa je končala življenje v veliki bedi. Pod stopnicami, kjer je tudi umrla.

Henrik IBSEN (1828 – 1906)

DELO:

- Stebri družbe
- Nora ali hiša lutk
- Strahovi

STRAHOVI

So Ibsenova drama, ki je najbližje naturalizmu. Razglašena je bila za najbolj namoralno sodobno dramo. V drami je naturalistična že snov – sin podeduje očetovo bolezen. Brama slovi po svoji notranji zgradbi. Analitični tehniki je Ibsen dal novo odrsko podobo z natančnim orisom dogajanja. Čas dogajanja je kratek – od poznega popoldneva do sončnega vzhoda. Prevladuje analitična tehnika, po kateri se razkrivajo usodni dogodki. Strahovi so tudi tipičen primer tezne dramatike. To je tip dramskega besedila v katerem prevladuje razprava o določenem idejnem problemu in temu je v drami vse podrejeno.

Glavna oseba je Helene Alving. Njen mož stotnik Alving, ki je bil nepopoljšljiv ženskar, lahkoživec in pijanec. Mizarju je plačal, da se je poročil s služabnico, ki je nosila njegovega otroka. Tega otroka (Regino), vzame kasneje v varstvo Helene, da bi zaščitila moža in odpravila njegovo sramoto. V zakonu z Alvingom je rodila sina Osvalda, ki ga je poslala šolat v tujino, da bi ga obvarovala pred očetovo sprijenostjo. Osvald se je vrnil domov domov neozdravljivo bolan z možganskoparalizo zaradi sifilisa. Helene se zave, da je popolnoma poražena v svojih prizadevanjih za družino. Alvingova nezakonska hči Regina, ki jo je gospa Helene želela spraviti na pravo pot je s svojim adoptivnim očetom odprla bordel za mornarje. Tudi denar pokojnega moža gospe Alving ni rodil nič dobrega – Helene je z njim zgradila azil, vendar je že prvo noč, ko je bil končan, popolnoma zgorel.

Nikolaj Vasiljevič GOGOLJ (1809 – 1852)

Gogolj je v svojih prvih delih izhajal še iz romantike, prepletene še s fantastičnimi in folklornimi prvinami. Takšna je predvsem zbirka povesti Večeri na pristavi blizu Dikanjke, pa tudi romantična pripoved Taras Buljba.

V realizem se usmeri šele, ko mu Belinski napiše pismo. Belinski je bil iz skupine filozofov (Černiševski, Hercen, Domoljubov), ki so obsojali carsko Rusijo in so želeli, da bi literatura pomagala spremeniti politične razmere. V pismu mu piše:

- da gleda na probleme iz daljave
- da ne bo rešil Rusije z mistiko → zahteva red, pravo
- našteva napake o katerih naj bi Gogolj pisal

DELO:

- Plašč (novela)
- Mrtve duše (roman)
- Revizor (drama)

REVIZOR

Sestavljen je po vzorcu tradicionalne drame iz petih dejanj. V majhno mesto prihaja iz Sankt Peteburga revizor. Mestni glavar skliče vodilne meščane, predstavnike poglavitnih ustanov in jim sporoči novico. Ker pri svojem delu niso zazveti, natančni in pošteni, ampak skrbijo le za svojo korist in udobje, jih novica o uradnem nadzoru neprijetno preseneti in celo prestraši. Glavar vsakemu posebej naroča, kako naj se pripravi za revizorjev ogled. Iz teh naročil je razvidno stanje popolne razpuščenosti, koristoljubja in pokvarjenosti. Navidezna solidarnost se razpusti v medsebojnem podlem tekmovanju za revizorjevo naklonjenost. Meščani so naključnega popotnika, zapravljivega, a iznajdljivega Hlestakova s slugo pomotoma zamenjali za revizorja. Ko Hlestakov to spozna, izkoristi vse prednosti nastalega položaja: dvori glavarjevi ženi in hčerki, od vseh meščanov si sposoja denar, se da zastonj gostiti, prejema darila,... Čez čas, da ne bi odkrili prevare, odpotuje naprej, a pred tem napiše 2 pismi, v prvem nesramno opiše neumnost in pokvarjenost meščanov, drugo pa je poslovilno, a pomoti zamenja kuverti. Bralci pisma se menjavajo, s tem se ustvarja posebna dramatska napetost.

Odlomku v drami neposredno sledi zadnji, to je **nemi prizor**; ta učinkovito sklene Gogoljevo groteskno komedijo. V njem so zbrani vsi nastopajoči, razen revizorja. Ko izvejo osupljivo novico, vsak od njih otrpne v zanj značilnem položaju.

MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSLEM

(1848 – 1898)

1. FAZA: 1848 – 1858 razkranje romantike
2. FAZA: 1858 – 1878 mladi realizem
3. FAZA: 1878 – 1898 zreli realizem

Začnejo se odpirati čitalnice, začnejo izhajati različni časopisi (Slovenski narod, Slovenski glasnik, Ljubljanski zvon, Dom in svet, Zvonček), ljudje pridejo tako preko časopisa do književnosti.

Josip JURČIČ (1844 – 1881)

DELO:

- Spomini na deda
- Jurij Kozjak
- Rokovnjači
- Domen

- Sosedov sin
- Deseti brat
- Telečja pečenka

DESETI BRAT

Največje Jurčičevo delo v dunajski dobi je prvi slovenski roman Deseti brat. Načrt zanj je napravil Jurčič že leta 1864, ko je kot osmošolec na gradu Kravjaku učil slovenščine graščakovo hčer Johanno Ottovo. V podobi Benjaminove Manice ji je postavil trajen spomenik, saj je v Desetem bratu upodobil prav to graščakovo družino, Johanno in svojo ljubezen do nje, grad Kravjak in Muljavo z okoljem, pokrajino in domače ljudstvo, zlasti pa njegove posebneže.

V desetem bratu se prepletata dve zgodbi, ki ju veže skrivnostna oseba - Martinek Spak, deseti brat. Prva zgodba pripoveduje o nesrečnem življenju Magdalene Strugove, prve žene podlega dr. Kavesa. Mož jo je zapustil samo s sinom, zato je zblaznela in umrla. Zgodba se tragično razplete, Martinko težko rani polbrat Marjan, pred smrtjo pa deseti brat pripoveduje svojo žalostno življenjsko zgodbo Lovru Kvasu, učitelju na Slemenicah. Stari dr. Kaves sedaj znan z imenom Piškav namreč spozna, da je njegov mladostni zločin razkrit, zato izgine in prepusti posestvo daljnemu sorodniku Lovru Kvasu, sam pa za vedno izgine. Iz ljubezni med Kvasom in Manico se kasneje razvije poroka, Marjan, ki je bil tudi zaljubljen v Manico pa se sprijazni s tem, da njegova ljubezen ne bo nikoli uslišana. Oba, Lovro in Marjan, postavita Martinku Spaku - desetemu bratu - spomenik.

Janko KERSNIK (1852 – 1897)

DELO:

- povest Jara Gospoda
- Ciklamen
- Agitator
- Kmetske slike (cikel 8 črtic)

JARA GOSPODA

V malem trgu Groblje dočakajo novega sodnika Andreja Verbanoja. Andrej se v gostilni, kamor hodijo trški intelektualci zaljubi v preprosto a prikupno točajko Ančko ter se z njo poroči, Ančka se ne znajde v gosposki družbi. Mož se malo ukvarja z njo, zato pa se ji bolj posveča Vrbanovej znanec Pavel. Med njima pride do razmerja. Vrbanoj o tej zadevi najprej nič ne ve, ko pa ga obvestijo z anonimnim pismo, zapusti ženo in kraj. Ker Ančko sočasno zapusti tudi ljubimec Pavel, začne propadati. Menja službe, ostane brez dela in zboli. Po desetih letih, odkar jo je zapustil mož se vrača Ančka z Dunaja. Zaradi prosjačenja pa jo v nekem štajerskem trgu zapro in privedejo pred sodnika. Ta sodnik pa je Ančkin nekdanji ljubimec Pavel. Sodnik jo obsodi na tri dni zavora, ona čez dva dni umre za tifusom. Pavel gre za njenim pogrebom, kar so v kraju sprejeli kot znak pravih krščanskih čednosti.

Povest je kritika malomeščanstva in njegovega odnosa do ljubezni. Kersnik razkriva Grobeljsko in njegovo dolgočasnost, sprijenost in majhnost, zavistnost Slovencev. Osrednja tema je napredovanje in moralna netrdnost trške inteligence.

Glavni motiv je nepričakovan in nepremišljen zakon. Nanj se vežejo motivi zapeljane in zapuščene ženske, prijateljstva in motivi iz narave.

Ideja je resna obtožba brezbržnosti in vegetiranja brez življenjske perspektive.

Jezik je realističen. Romantične prvine so zlasti konec in anonimno pismo, ki razkrije Ančkin zakonolom.

Ivan TAVČAR (1851 – 1923)

Rodil se je 1851 v Poljanah nad Škofjo Loko. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani. Na Dunaju je študiral pravo. Nato je postal odvetnik v Ljubljani. Kmalu je stopil v politično življenje kot ena vodilnih osebnosti porajajoče se liberalne stranke. Zavzemal se je za radikalnejšo politiko do avstrijske vlade. Postal je deželni in državni poslanec, nazadnje je bil ljubljanski župan. Umrl je 1923, pokopan je na Visokem.

DELO:

- Med gorami
- Vita vitae meae
- Grajski pisar
- 4000
- Cvetje v jeseni
- Visoška kronika

VISOŠKA KRONIKA

Osrednja tema romana je mučni odnos med sinom in očetom, ki ga v vsej grobosti in krutosti razkrije dogodek s cepinom in odsekanim prstom. Osrednji motiv v prvem delu je mračna preteklost Kalanovega rodu, v drugem pa Izidorjeva nesposobnost, da bi se rešil očetove dediščine. Osnovna ideja je vidna v povedi: »To je tisti greh, zaradi katerega se ne pokori vse življenje niti zločinec, ampak ves njegov rod...« To je prvi slovenski zgodovinski roman.

CVETJE V JESENI

Nedolžna ljubezen

Doktor Janez, že nekoliko prileten odvetnik iz Ljubljane, pride na nekaj tedenski obisk k svojemu sorodniku, bogatemu kmetu Presečniku, ki živi v hribovski vasi. Ker je Janez mesta naveličan, kmalu nadvse uživa v kmečkem okolju, ljudeh in stiku z naravo - še posebej zaradi tihe ljubezni, ki počasi vzklije med njim in Presečnikovo hčerko Meto. Delo ga kliče, zato se mora vrniti v Ljubljano, toda kmalu začne razmišljati, da bi tudi sam kupil kmetijo, pa da bi Meto, ki je nikakor ne more pozabiti, zasnubil. Vse steče po njegovih načrtih, toda navsezadnje Metino srce priznanja ljubezni in sreče, ki jo to priznanje prinaša, ne more vzdržati ...

Čista slovenska klasika v prenovljeni filmski kopiji. Sanjska ljubezen med naveličanim mestnim intelektualcem in nedolžnim kmečkim dekletom izdahne, še preden se rodi ...

V ZALI

Delo je pisano v obliki okvirne pripovedi, v katero so vložene štiri zgodbe. Prva zgodba o kanoniku Amandu ima zgodovinsko obeležje protireformacijskih bojev, ostale tri pa imajo izrazito kmečko tematiko. Pisatelj, kaplan Andrej in trije domačini se udeležijo v Zali lova na divjega petelina. Tam se utaborijo in si nato pripovedujejo zgodbe, katerih glavna misel je, da nam je ljubezen vsem v pogubo

Davorin Jenko:

OBRAZI

NASTANEK

Cikel je sestavljen iz enaindvajsetih obrazov. 20 jih je oštevilčenih, neoštevilčen pa je uvodni obraz, ki velja kot neko programsko vodilo ostalim. Cikel je nastajal več let, dokončno podobo pa je dobil v zbirki Pesmi l.1865. *Obraz ali podoba je epsko – razpoloženska pesem. V njem pa se združujeta epska in lirsko – razpoloženska funkcija narave.*

TEMATIKA OBRAZOV

Cikel obsega pesmi, ki so motivno zelo različne izpovedi. Pojavijo se domovinska, ljubezenska in bivanjska tematika. To kar pesmi povezuje je resničnost narave, ki je prisotna v vseh pesmih cikla, vendar v različni meri (realističen vidik pesmi).

SPOROČILO OBRAZOV

Vesoljna narava je najvišja in trajno obstojna resničnost, človek pa je kot njen minljiv in nepomemben del njej podrejen. Se pravi, človekovo bivanje je v nasprotju z naravo kratkotrajno in brez vrednosti.

Podlaga Obrazov je torej še zmeraj romantično nasprotje med idealom in stvarnostjo, vendar je ideal potisnjen že v ozadje, v ospredje pa stopi neuničljiva stvarnost. Namesto subjektivnega izpovedovanja daje pesnik prednost hladnemu ugotavljanju dejstev.

JEZIKOVNO – SLOGOVNA ANALIZA

Vsak obraz je očrtan le z najnujnejšimi potezami in vendar je dovolj jasen, da povzroči podobno predstavo, razpoloženje ali spoznanje tudi v bralčevi zavesti. Leksika = besedje Obrazov je preprosto, naravno in jedrnato. Povedi so kratke, sestavljajo jih samo najnujnejši stavčni členi. Povedi so nanizane v naštevalnem, vezalnem razmerju. Metaforika je zelo enostavna, prilastkov skorajda ni.

ZGRADBA

Pesmi so kratke, sestavljene iz treh kitic. Vsaka kitica ima 4 verze oz. je štirivrstičnica. Verz je tristopični trohej oz. šestzložen verz, ki se imenuje tudi krakovjak (-U-U-U). Je verz poljske ljudske pesmi.

PRIMERJAVA PREŠERNOVE IN JENKOVE LIRIKE

Sonetje nesreče / Obrazi

Prešernovo in Jenkovo pojmovanje sveta in življenja!

Za Prešerna je izvir človekove nesreče nasprotje med idealnimi težnjami in stvarnostjo; ko človek spozna, kako veliko je to nasprotje, obupa, si želo smrti ali pa postane neobčutljiv za vse udarce usode oz. se vda v usodo.

Jenkovo spoznanje človekove nesreče pa je v tem, da je človek odvisen od narave, je žrtev nadnaravnih sil pa še sam v sebi je razdvojen in zato nujno nesrečen. Iz tega ni rešitve, tudi smrt ni rešitev. Ta lirika je bolj stvarna in pesimistična kot Prešernova.

ANTON AŠKERC: MEJNIK

Vsebina:

Martin se je po dobri kupčiji na sejmu, kjer je prodal nekaj volov, vračal domov. Šel je skozi gozd, kjer naj bi strašilo. Martin se je spodbujal, naj ga ne bo strah, saj je včasih pri vojakih cele noči stal na straži. Ko pa je prišel do gozda, je nenadoma iz teme zaslišal glas. Duh se je izpovedoval, saj je, ko je bil še živ, premaknil mejnik za dva sežnja na sosedovo stran. In zdaj to breme nosi s seboj. Kar naenkrat pa se je zabliskalo in Martin je zagledal prd seboj soseda Vida, ki je na ramah nosil mejnik. Martin jo je hitro popihal domov. Naslednje jutro pa je izvedel, da je ponoči umrl njegov mejaš - sosed Vid.

Na videz gre za grozljivo balado, kakršno so gojili na koncu 18. stoletja nemški predromantični pesniki. Vendar je dogajanje v Mejniku dvoumno, ker ne vemo, ali gre za resničen dogodek ali za pijančev privid. Prva možnost bi bila romantična, druga pa kaže na večjo bližino realizma. Ta možnost je verjetnejša, saj tudi motiv boja za zemljo opozarja na stvarne življenjske razmere. Kljub temu je baladna zvrst v tej pesmi še zmeraj povezana z romantičnim izročilom, sodobno kmečko življenje se še zmeraj prikazuje s pomočjo ljudske domišljije, pripovedk in vraž.

Pripovedne in dramatične prvine: dialog in monolog

Balada je nastala v Provansi in je bila v srednjem veku v Franciji in Italiji lirska ljudska plesna pesem v stalni obliki. Iz Francije je naprej našla pot na Škotsko. Iz lirske pesmi se je preoblikovala v lirsko-epsko in ustvarila tip tako imenovane severnjaške ali nordijske balade. Opevala je junaške boje iz angleške zgodovine ali kakšne družinske žaloigre. Pozneje se je začela širiti tudi po drugih deželah in se je že spreminjala.

dialog -a m (o) pogovor, navadno med dvema osebama, dvogovor:

monolog -a m (o) daljši govor ene osebe, navadno kot del dialoga, samogovor:

Vrste balad: balada -e ž (a) lit. lirsko-epska pesem z grozljivim, mračnim vzdušjem

- **romantična balada** je lirsko-epska pesem romantičnega značaja, ima živo dramatsko zgodbo; junaku nasprotujejo neznane mračne sile in lastna strast;
- **realistična balada** je izrazito epska pesem, posredovanje nadnaravnih sil ni nujno; dostikrat ga nadomesti ideja;
- **moderna balada** je izrazito lirska pesem, ne učinkuje več z dogajanjem, ampak le še z občutjem.

EVROPSKA NOVA ROMANTIKA/MODERNA

Smeri

Naturalizem (lat. *Natura* = narava)

To je skrajni realizem, ki predstavlja življenje objektivno, po znanstvenih načelih

Nova romantika

To je nekakšna obnova stare romantike z začetka 19. stoletja, njene domišljije, čustev in oblik, toda z novim zagonom in v skladu s spremenjenimi razmerami

Dekadenca (fr. *Decadence* = propad)

To je iskanje novih oblik lepote v izjemnih, bolestnih, sprevrženih oblikah življenja kot nasprotje vsakdanjemu normalnemu življenju meščanske družbe.

Simbolizem (gr. *Symbolon* = znamenje)

To je umetniško predstavljanje skrivnostne resničnosti, skrite za vidnimi pojavi, s pomočjo simbolov, ki v nasprotju z razumskimi prisposodobami ostajajo dvoumni in nejasni.

Impresionizem (fr. *Impression* = vtis, odtis)

To je ime za francosko smer v letih 1860-1890, uveljavila je zabrisano slikanje predmetov, ki jih zastira ozračje, zato se na platnu sestavljajo iz barvnih lis in točk; s tem so poudarili subjektiven način gledanja.

Predstavniki:

Charles Baudelaire

Paul Verlaine

Oscar Wilde

ŽIVLJENJEPIŠ

Rodil se je v Dublinu leta 1854. Leta 1874 je bil sprejet na Oxford. Navdušil se je nad esteicizmom in lapurlatizmom. Kasneje je v ameriki predaval o načelih estetskega življenja. Poročil se je leta 1884 s Constanco Lloyd. Leta 1895 so mu sodili zaradi homoseksualnosti in ga obsodili na dve leti zapora. Umrli je v Parizu leta 1900.

SALOMA

Ta enodejanka je napisana na zgodbo Janeza Kersnika iz evangelija. Saloma je tragedija. Herod je dal zapreti preroka Johanaana. Ko zanj izve Saloma ga na vsak način hoče videti. Izrabi svojo naravno danost in doseže svoje. Takoj se zaljubi vanj in si zaželi da bi poljubila njegove ustnice. Ker si Herod ravno tedaj zaželi ples sedmih tančic in ji obljubi da bo izpolnil kar si želi, Saloma izrabi priložnost, zapleše ples sedmih tančic in si zaželi Johanaanovo glavo na pladnju. Herod jo prepričuje naj si zaželi karkoli drugega vendar Saloma vztraja pri svoji odločitvi. Herod ji izpolni željo, Saloma poljubi glavo in nato Herod zavpije: »Ubijte to žensko!« V tragediji ima poseben pomen luna saj je tiste noči zelo svetla in si jo vsak predstavlja drugače. Tragedija je izrazito dekadencična.

Anton Pavlovič Čehov

ŽIVLJENJEPIS

Rodil se je v Tanganrogu ob Azovskem morju leta 1860. leta 1873 je vstopil v gimnazijo in leta 1879 odide v Moskvo študirati medicino in ga dokonča leta 1884. Iz Moskve se je kasneje preselil na posestvo melihovo. Ob epidemiji kolere leta 1892/93 je delal kot zdravnik. Leta 1897 je na svoje stroške zgradil šolo za kmečke otroke. Bil je član akademije znanosti in dobitnik Puškinove nagrade. Umrl je leta 1904 v Nemčiji.

ČEŠNJEV VRT

Ljubov Andrejevna Renevskaje imela v lasti posestvo in češnjev vrt. Zaradi moževe smrti se je za nekaj let preselila v Pariz. Ko re je po štirih letih vrnila nazaj v Rusijo, je na dvorišču zagledala Lopahina in Dunajšo, ki sta ji sporočila da bo zaradi dolgov morala prodati posest in vrt. Lopahin ji je svetoval naj da v najem vrt večim lastnikom in s tem denarjem odplača dolgove, vendar je bil češnjev vrt edina stvar po kateri je slovela njena rodbina. Ljubov Andrejevna Renevska in njen brat Leonid Andrejič Gajev sta bila prepričana da bosta dobila posojilo za dolgove. Vsi sorodniki so sanjali da bo češnjev vrt vedno v njihovi lasti. Na njihovo žalost so češnjev vrt na licitaciji prodali. Kmalu so ugotovili da to ni bila tako slaba rešitev saj jih ni več bremenila skrb za vrt. Vrt je dobil Lopahin. Na koncu se je vsak odpravil svojo pot. Motivika drame je realistična, vendar prekrita s čustveno simboliko, impresijami in razpoloženji, ki snov predstavljajo v okvir poetičnega impresionizma.

Impresionizem je umetniška smer, ki se je pojavila v evropski umetnosti v drugi polovici 19. stoletja. Nastala je predvsem kot posledica potrebe po pomirjenju strastnosti in pretiravanj romantike ter njene pogoste izumetničenosti in patetičnosti

simbolizem - umetnostna smer ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja, ki izraža duhovno dožemanje sveta zlasti s simboli:

Realizem je najprej pojem v filozofiji, nato pa v umetnosti, ki zaznamuje storitve, katerih bistvo je prikazovanje stvarnosti, resničnosti. Pojavil se je v 19. stoletju, ko je bil zmagovit pohod kapitalizma in so se zaostrovala nasprotja med buržuazijo in proletariatom (meščani in delavci).

NOVA ROMANTIKA/MODERNA NA SLOVENSKEM

Smeri so iste kot pri evropski

Slovensko najbolj pomemben je bil simbolizem. Po sodbi drugih pa je najbolj relevantna nova romantika.

Pomembni sta dve letnici :

- 1899 – ko sta izšli prvi dve cankrajevi in župančičevi knjigi
- 1918 – ko je umrl Ivan Cankar

Obdobje je drugo največje za slovence po Prešernu

Predstavniki

Dragotin Kette

Življenjepis

Rodil se je na Premu na Notranjskem leta 1876. Leta 1888 se je vpisal na gimnazijo v Ljubljani čez sedem let je bil izključen in je maturiral na gimnaziji v Novem mestu. Leta 1898 je obiskal Trst. Naslednje leto pa je umrl v Ljubljani. Bil je član zadruge. Njegovi tematiki sta ljubezenska in svetovni (teist ali ateist) ter umetnostni nazor

Na trgu

Podoknica ali serenada je nastala leta 1897, ko je bil idealno zaljubljen v Angelo Smola. Pesem je razpoloženska slika. Pesnik govori sam sebi (drugi del pesmi). Prvi del je nazorna podoba mesečne noči nad mestom in mirnega mestnega trga slišati je le žuborenje vode v vodnjaku. Prvi del je izrazito impresionističen. Impresionizem združuje zunanje vtise z razpoloženjem lirskega subjekta, postavljenega v konkreten prostor in čas. V drugi kitici prvič omeni ljubljeno osebo z zaimkom v tretji pa jo konkretizira z imenom Angela. Zadnja kitica predstavlja disharmonijo. Pesnik je uporabil muzikalna, zvočna in ritmična sredstva. Pesem se bliža glasbi. Rime so prestopne, deloma zložne. Verzi so kratki.

Josip Murn

Oton Župančič

Življenjepis

Rodil se je leta 1878 na Vinici v Beli krajini. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in dokončal v Ljubljani. Leta 1896 se je vpisal na filozofsko fakulteto na Dunaj.

Z vlakom

Pesem je pesniški zapis potovanja z doma na tuje; opis spreminja s stilizacijo, podobami in bogatim ritmom v razkošno zaporedje pesniških podob. Osrednji pojem je domovina. Začne se z odhodom vlaka, sledi podoba nočne Ljubljane, Šmarne gore, breze ob progi, ta opis pa prekinja podoba o pošastnem demonu – vlaku. V sredino pesmi je postavljena himnična prošnja domovini. Na koncu pesnik opše gore, onstran katerih se širi tujina. Začuti razklanost. Želja po domovini, ki bi se širila v nedogjed, je neuresničljiva. Tri in dvo zložne stopice. Svoboden verz in rima.

Duma

Najobsežnejša Župančičeva pesnitev. Je nadaljevanje pesmi Z vlakom. Župančič v celoti izoblikuje svoje razmerje do naroda, domovine in slovenstva. Pesnitev je sestavljena iz dveh delov, ki sta prav tako razdeljena na dva dela. Prvi del je komponiran kot spev dveh glasov – ženskega in moškega. Ženski glas opeva domovino, vaško lepoto, podeželje, kmečko življenje... Moški glas opeva tuj modern svet, velemesta, napredek, industrijo, izume, umetnike in znanstvenike, povdarja da je tujina tudi del človeškega sveta. V dugem delu govori o *prelestih* naše domovine. Spminja se otroških dni in niza idilične prizore. V zadnjem delu drugega dela pa govori o *bolestih* naše domovine. Nazorno pokaže problem izseljevanja in zaključi s podobo školjke.

Alojz Gradnik

Ivan Cankar

Življenjepis

- 10. 5. 1876 rojen v Vrhniki
- v Vrhniki končal osnovno šolo
- srednjo šolo dokončal v Ljubljani
- sprva študiral tehniki kasneje slavistiko na Dunaju

- za nekaj časa se je vrnil v Vrhniko
- po materini smrti se je vrnil na Dunaj
- 1907 se je preselil v Ljubljano
- 11. 12. 1918 umre v Ljubljani

Pisateljev razvoj delimo na tri obdobja

- MLADOSTNO OBDOBJE (1891-1900) ali obdobje začetnega epigonstva, realizma in dekadence
- ZRELO OBDOBJE (1900-1909) ali družbeno kritično obdobje
- POZNO OBDOBJE (1909-1918) ali psihološko ali etično obdobje

NA KLANCU

Snovno motivna podlaga romana temelji na socialnih razmrah. Je biografsko delo. Govori o Franckinem življenju od otroštva do smrti. Vsako poglavje je zaokrožena celota in zajema posamezna obdobja njenega življenja in njene družine. Lahko govorimo o cikličnosti ki je domena impresionističnega kompozicijskega načela. Francka je podoba žene mučenice.

KOSTANJ POSEBNE SORTE

Zunaj mesta, kjer ni bilo ljudi, je rasel kostanj. Ljudje so ga hodili gledat, saj je bilo to zelo nenavadno drevo. Vzbrstel je že zgodaj v marcu, ko so bile veje drugih kostanjev še otrple, mrzle in gole. V aprilu se je okošatil, prve dni maja pa je že trosil belo cvetje naokoli. Jeseni se še zmenil ni za sever in mraz.

Kdor je kdaj sedel pod tistim kostanjem, je bil mlad. Prišel je poln skrbi in hudih misli, odšel pa je z vedrim obrazom in vriskajočim srcem. Nekoč se je enooki Marjeti sanjalo o zlatih hroščih. Ko se je zbudila, je vedela, kaj pomenijo sanje. Odšla je po motiko in začela pod kostanjem kopati. Kopala je celo noč, in ko je posijalo sonce je kričo odhitela v vas po ljudi. Vsi so se kmalu zbrali pod kostanjem. Vse naokrog so ležale lobanje mrtvih ljudi. Ljudje so stali prebledeli in nihče ni rekel ničesar.

Ko so odhajali vsak na svojo stran, je eden izmed njih dejal da se je izkazalo, od kod prihaja ta moč, ljubezen in mladost.

Kostanj posebne sorte je sanjska groteska v ljudsko humornem slogu - ob kostanju, pod katerim se odkrije strmečim ljudem pokopališče s kostmi, se izkaže, da je življenjski zagon slovenskega naroda postavljen na neprestano umiranje, trpljenje in smrt.

HLAPCI

Obdobje v katerem je delo nastalo:

Sama drama je nastala v obdobju moderne, natančneje leta 1910. Moderna je obdobje, ki ga zaokrožajo štirje literarni ustvarjalci: Dragotin Kette, Josip Murn Aleksandrov, Oton Župančič in Ivan Cankar.

Začne se leta 1899, in sicer s pesniškima zbirkama:

-Erotika (Ivan Cankar)

-Čaša opojnosti (Oton Župančič)

konča pa se s Cankarjevo smrtjo, 1918. Za moderno je značilno da je pluralistično obdobje, v katerem se prepletajo različni stili in slogi: realistični, naturalistični, dekadenca, simbolizem in impresionizem. Slovenska moderna je tudi prvo obdobje v slovenskem slovstvu, ki se lahko

ponaša z enakomernim razvojem vseh treh slovstvenih vrst: lirike, pripovedništva in dramatike. Ravno to obdobje je ustvarilo slovensko dramatiko, ki je v času med romantiko in realizmom dala šele prve skromne poizkuse. CANKARJEVE DRAME PA SO NAJVIŠJI DRAMSKI DOSEŽEK OBDOBJA.

Zapomnimo pa si da slovenska moderna ni slovstvena smer, ampak skupina ustvarjalcev, pri katerih se križajo različni literarni tokovi.

Nekaj o nastanku dela in njegove značilnosti:

Hlapci so nastali še v predljubljski dobi torej pred letom 1907, seveda v zrelem obdobju čeprav jih je avtor izdal šele leta 1910. Avtor jih je zasnoval na Dunaju, napisal pa v zatišju nadškofijskega dvorca v Sarajevu. Pisal jo je v zelo ugodnih razmerah zbrano zavzeto in tako kot vedno z odrom pred očmi. Namen za ustvaritev takšnega dela je imel že od sprejema volilne reforme, ki je klerikalni stranki zagotovila neomejeno oblast v deželi. Kljub temu da je Cankar sam izjavil da so Hlapci resna drama, jih lahko imamo za tragedijo, seveda ne običajno, ampak moderno tragedijo, saj se končna zmaga pokaže kot poraz. Hlapci tvorijo še z deloma Za narodov blagor in Kraljem na Betajnovi triptih, kjer je Blagor na začetku, Kralj na drugem mestu in hlapci na koncu. Blagor je pisan v dramatikovi perspektiviki kaže da je mogoče postati revolucionar(torej:

- se odločiti za zasebno preganjanost, za stradanje, za socialno skrajno ogroženo eksistenco.
- najti zvezo z opozicijsko, revolucionarno, samostojno, močno socialno silo.)

Hlapci pa pričajo nezmožnost obojega.

V Kralju avtoritarna oblast delavstvo razhajka in stre, v Hlapcih pa tvorijo uporno grupo trije delavci.

Hlapci kažejo lažnivost zunanjega rodoljubarskega, liberalističnega navdušenja, deklamiranja, patetiziranja govoričenja (posebno skozi Komarja in Minko), sociološko gledano pa kažejo izjemno visoko stopnjo institucionalizacije slovenskega izobraženstva; prehod iz barbarskega rodovnega stanja v evropsko civilno je izvršen.

V Hlapcih se bog in moč poistovetita (celo skozi župnika). Hlapci razkrivajo vse te podivjance, ničvredneže, slabiče, katere obvlada OBLAST-ta drži ves svet skupaj; če so ljudje hlapci, mora biti oblast in čim bolj so hlapci tem močnejša mora biti oblast. Sama drama pušča tudi odprto pot iluzije-vere.

Bistvena značilnost samega dela pa je v tem, da se Jerman sam odpove svoji dozdejšnji poti - svoji ideji, pameti, zavesti- in se podredi (avtoriteti, bogu)

PERSPEKTIVA:same drame je jasna: pridobiti na svojo stran čim več t'antikristovT iz hlapcev narediti ljudi.

Opis glavnih oseb:

JERMAN: osrednji junak drame je zastopnik levega krila liberalno naprednega učiteljstva,saj se ne zadovoljuje več s frazami o narodu in napredku, ampak ustanavlja izobraževalno društvo za kmete in delavce. da bi pripomogel k socialnemu, kulturnemu in političnemu dvigu ljudstva v zaostalih razmerah. Povezovanje s Kovačem Kalandrom kaže, da se usmerja k proletariatu kot predhodnik socialističnega izobraženstva. Jerman je izrazit etik in izpolnjuje svoj razsvetljski položaj. Po značaju je sanjav v ljubezni sentimentalen in občutljiv; v sebi ne najde moči za samostojnost ampak se podredi avtoriteti (materi, bogu). Manjka mu svobodno prepričanje, občutek ravnati se po nečem, zanj je vse pretežko, tako odgovorno in nezmožno, življenje jemlje preveč zares. Ves čas se bori zoper neumnost, kar je vidno v gostilniškem govoru: t'O, ne bi bila težka vojska zoper neumnost- duše so žejne, sme bi šle k studencu! Ali neumnost ni le neumna, temveč je tudi bogataT.Jerman z izredno močjo in zagrizenostjo brani svoj prav skozi vsa štiri dejanja. Od župnika in sistema je požrt pobit; župnik ga izžene in socialno onemogoči. V Jermanu pa se zbudi še občutek krivde zaradi

matere, kar ga pripelje skoraj do samomora, toda v zadnjem trenutku ga očisti in prenovi za novo življenje odpuščajoči glas mrtve matere. Vedeti pa moramo: **KLJUB TEMU DA SE JERMAN BORI PROTI CERKVI JE VERNIK SAJ NI NASPROTNIK VERE, AMPAK IZKORIŠČEVALSKE CERKVE.**

ŽUPNIK: je vsekakor najmočnejši Jermanov protiigralec. Je zelo radikalna osebnost, ki ga ne zanima religioznost, ampak le pripadnost instituciji,, cerkvi, stranki... Ni ne kristjan ne ideolog. Njegovo stališče je povsem jasno, to je oblast. Prepričanje in vera sta mu deveta skrb. Človek je lahko pijanec tat razbojnik, ni važno, važno je da je hlapec. To je izredno lepo vidno v pogovoru z Jermanom ko reče: "Nikomur, ki je moj kruh, ne gledam na usta, če se je prekrižal, preden je ugriznil; ne vprašam ga za grehe, ne gonim ga v cerkev. Žali eno je potrebno in je ukaz: da pokaže name, kadar ga vprašajo, kdo mu je gospodar." Župnik simbolizira dvojno antietičnost in oblastništvo. Župnik je izredno moder človek in nima nobenih iluzij. Jermana si želi za sodelavca, ker je v njem ugledal možnega oblastnika, vendar pa Jerman ne poklekne pred njim tako kot drugi.

ZA župnika ostaja ena sama dilema: ali Jermana prepričati (persuazivna metoda), da mu služi, ali pa ga potolči, poslati na Goličavo (represivna metoda).

KALANDER: vsekakor najzvestejši Jermanov privrženec, po poklicu kovač torej pripadnik proletariata. Je lik postavnega in pokončnega proletarca, ki je v drami nosilec ideje socialističnega odpora zoper meščanski red. Je oseba, katera lahko nadaljuje Jermanovo idejo; torej spreobračati hlapce v ljudi in borbo proti izkoriščevalski cerkvi.

KOMAR: na začetku dela torej pred zmago klerikalne stranke, je izrazit privrženec liberalcev, po zmagi klerikalne stranke pa postane goreč klerikalec. Je izrazit primer človeka, ki se spremeni s spremembo režima. Je nekakšen simbol skakalnega mojstra.

HVASTJA: tudi on se je podredil sistemu, vendar je on svoje prepričanje podredil nujnosti življenjskega obstoja svoje številne družine, v težki situaciji vztraja, ima pa tudi posluh za Jermanovo početje.

LOJKA: je učiteljica in je stranska figura z značilnimi črtami Cankarjevih pozitivnih, čustveno, sentimentalno zarisanih žena.

MINKA in GENI: se enako kot večina drugih podredita novemu režimu, s tem da je Minka zelo podobna komarju. Prikazani sta satirično in z močnimi potezami karikature.

Vsebina dela:

PRVI AKT: se odvija na vrtu pred županovo krčmo. Začne se s pogovorom med Jermanom in Ančko-županovo hčerjo. Ko se razideta, prideta nasproti Minka in Geni, ter prične pogovor o bližajočih volitvah. Ko pride še Lojzka ima Jerman vsega zadosti in odide, ter ga nekaj časa ni več na spregled. Nato se trm učiteljicam pridruži še pijane Komar, ki že tri dni praznuje na zmago liberalne stranke, v katero je popolnoma prepričan. Zvečer so vsi zbrani pred županovo krčmo in s težkim srcem čakajo, da poštar prinese novico. Malce pred mrakom se pojavi tudi Jerman, ki molče sede k zbrani družbi. Kmalu zatem se prikaže poštar in prinese novico, da je ne volitvah zmagala klerikalna stranka. Ta novica zbrane, posebej pa še Komarja močno pretrese. Kmalu zatem se pokaže župnik, ki je zelo ponosen na zmago.

DRUGI AKT: dogajanje poteka v šolski knjižnici. Komar, ki se je tako kot vsi drugi liberalci, razen Jermana že spreobrnil, celo bolj goreče, pregleduje police s knjigami in meče proč knjige, ki jih je nekoč sam prinesel. Nato pride v šolsko knjižnico Hvastja, ter mu naloži pokororo za besede, ki mu jih je le ta izrekel pred volilnim izidom (mežnar, mevža.). Komar poklekne pred njim na kolena in ga prosi odpuščanja, nato pa nadaljuje s čiščenjem knjižnice. Hvastja gre med tem po Jermana, vmes prideta še Geni in Lojzka in ko pride še župnik se začne posvet. Župnik pride nezadovoljen in jih povabi na večerjo, da bi se tamkaj pogovorili o neprijetnih zadevah. Govoriti začne o prejšnjih napakah, o tem kako so nekateri pijančevali od jutra do noči (misli seveda na Komarja), govorili brezbožno in s tem delali sramoto celi fari.

Zatem pride Minka in ko župnik izve kar je imel namen izvedeti.(torej kdo med učitelji je tisti , ki gradi gnezo nejeveri in antikristu, se prikaže grešnik, Jerman. Župnik mu pove svoje zahteve, torej,da se mu pokori in da torej postane zvest hlapec svojemu gospodarju. Ampak Jerman to na lep način odkloni in pove kaj si misli o takšnih ki so to storili, ter možko odide. TERTJI AKT:se odvija v Jermanovi izbi, in sicer pogovor med Jermanom in Kalandrom.

Jerman ga vprašuje če je imel kaj uspeha pri iskanju pomagačev vendar so se skoraj vsi potuhnili. Mati jima prinese južino, a Kalandar opazi date južine niso dale prijazne roke, a se oba zavedata da bosta še marsikatero takšno pojedla, saj je vsa fara kot pijana. Zatem pride v sobo ma ti, ki ga ozmerja z antikristom in ga ne priznava več za svojega sina.Čez nekaj časa pride Lojzka in Kalandar odide, z novico, da mu je na svojo stan uspelo pridobiti enega pomagača. Lojzka bi mu morala prinesti pisma od Ančke,a ni imela uspeha. Po kratkem pogovoru odide. Po Lojzkinem odhodu pride še župnik, kateri se pride opravičiti, seveda s točno določenim namenom in sicer, da bi Jermana prepričal, da pristopi na njegovo stran,a tudi tokrat mu ne uspe, kajti Jerman je prepričan v svoj prav, za katerega se brani z vsem srcem in se ga ne da kar tako spreobrniti. Jerman mu na lep dostojen način pove, da ne bo pokleknil pa če se zgodi karkoli. Župniku reče, da mu je povedal kaj je njegov posel. hlapce preobračati v ljudi.

ČETRTI AKT: krčma. Kalandar in še dvoje delavcev sedi za mizo, pridruži se jim še Jerman.Pripravljajo se na zborovanje.V krčmo pride Lojzka in prosi naj gre vendar je ne poslušaj, klju temu, da mu pove,da ga nameravajo izseliti na Goličavo. Lojzka odide, prikaže pa se Komar, ter Jermanu pove da zbira podpise o njegovi selitvi na Goličavo. V krčmi se je med tem časom nabralo že precej ljudi in začelo se je zborovanje na katerem je imel glavno besedo Jerman. Na začetku je govoril lepo in počai nato pa vedno bolj divje,pričelo se je zmerjanje, govorjenje čez vero in ko je Jerman prišel že tako daleč, da jih je začel ozmerjati s hlapci (izraz za neumne , slabe ljudi in tudi za ljudi , ki niso gospodarji), je ljudstvu prekipelo in spravili so se nadenj in ga ranili. Rešil ga je Kalandar, ki ga je prijel pod pazduho in porinil navzven.

PETI AKT: Jermanova izba. V sobi sta Geni in Lojzka.Pogovarjajo se o križevem potu, ki ga bo nocoj nastopil Jerman. Vsi mu ponujajo darila, a on pravi, da jih na tej poti ne bo potreboval. Zatem pride zdravnik in Jerman stopi k njemu, ter ga prosi naj mu pove, če bi lahko z svojim ravnanjem rešil eno samo urico umirajoči materi in ta mu pove da bi bilo to možno. Jerman stopi po župnika, med tem pa pride v njegovo izbo tudi Hvastja z kolinami zanj.Župnik in Jerman prideta iz ozadja. Hvastja nato odide, po daljšem poslovilnem govoru pa se razideta tudi z Lojzko, kakor, da se poslavljata za zmeraj. Nato pride še Kalandar, ki mu pove da želi na praznike narediti zborovanje, in , da je že zbral sedem antikristov, vendar Jerman mu pove da on ne bo več zboroval, kajti pripravljen je za na pot.Kalandar in Lojzka skupaj odideta.

Župnik pride od leve; oba govorita zelo tiho.Jerman vprašuje Župnika o svojih grehah, ta pa mu priporoča naj moli za svojo mater.Župnik odide Jerman pa stopi do matere. Prosi jo naj ga samo še enkrat pogleda, mu reče le eno besedo,se mu le enkrat nasmehne, saj ga bo s tem blagoslovila, a tega blagoslova ne dobi.

Nato vzame svečo, jo nese do pisalne mize in pogleda na razpelo: Tam si nikoli te še nisem videl... pozdravljen mi Nazarenc, zdaj te poznam, tebe in tvoje srce!..

Izidor Cankar

SVETOVNA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO

Starejše literarne smeri

Modernizem

Socialistični realizem

Eksistencializem v književnosti

Magični realizem

Postmodernizem

Kafka: Preobrazba

Moderna pripovedna groteska:

V književnosti je to izraz za dela, ki prikazujejo življenje v deformirani, popačeni podobi, ki je hkrati smešna in grozljiva. V tem smislu lahko pomeni pesniška, pripovedna in tudi dramska dela, največkrat pa kratke zgodbe in novele ali pa krajše igre z »groteskno« vsebino. Namen je poudariti določene ideje.

Groteskno v delu: sama preobrazba Gregorja Samse v hrošča in odnos družine do hrošča.

Novela Preobrazba je spoj tradicionalne preobrazbe človeka v žival, kar poznamo že iz antike (Ovid: Metamorfoze), ljudskega slovstva (princ v žabo), in značilnosti modernega romana. Kafka piše v realističnem slogu oz. stvarno opisuje dogajanje, le motiv je fiktiven. Temu pravimo fabulativna absurdnost.

Za snov svojih novel in romanov uporablja stvarno vsakdanje življenje (večinoma iz uradniškega in družinskega življenja), vendar ne v izkustveni obliki stvarnega sveta, ampak v podobi, ki jo je dobil v sanjah in v podzavesti. Celotna resničnost je torej pomaknjena v zavest. Zato je zgodba v Preobrazbi groteskna. Kafka postavlja svoje junake v brezizhoden položaj, le-ta pa izraža popačeno, deformirano, groteskno življenje. Kafka s fabulativno absurdnostjo naravo prilagodi fiktivnemu (prehranjevanju hrošča, služba, težave v službi in doma...).

Začetek novele:

Gregor Samsa, potujoči uradnik, se nekega jutra prebudi iz nemirnih sanj. Negibno leži v postelji, saj se je čez noč preobrazil v hrošča. Že zgodaj bi moral v službo, a presliši budilko. Svojega dela ne mara, a je edini, ki denarno podpira družino, ki jo ima rad. V službo hodi zgodaj, veliko dela, malo je, utrujen je, ima zahtevnega šefa, ki ga lahko vsak čas odpusti. Cela družina se čudi, da Gregor ne gre v službo in presenečeni so, da ves dan počiva.

Začetek 2. poglavja: Zvečer se Gregor lačen prebudi. Čaka ga večerja, ki je zaradi preobrazbe ne more pojesti. Opazi, da nikjer ni nikogar. Vedno so se sukali okoli njega, sedaj, ko jih potrebuje, pa mu obračajo hrbet.

Konec novele: Zjutraj najde postrežnica mrtvega Gregorja. Samsovi podnajemniki se razburjajo, ker ne postrežejo zajtrka. Zato se oče Samsa odloči, da jih bodo kar spodili. Odločijo se, da se bodo preselili v manjše in cenejše stanovanje. Postrežnico so odpustili, sebi pa poiskali delo. Mati pa opazi, da je Greta zrasla v lepo dekle, ki bi bilo godno za možitev.

Kafka oblikuje nov tip junaka - kafkovski junak. Zanj je značilno, da ne reagira aktivno, pač pa je v življenju pasiven in podleže tegobam. Preveva ga moderno občutje sveta, ki je

pogojeno z izgubljenostjo, nemočjo in z odtujenostjo modernega človeka. Gregor se počuti utesnjenega (hroščev oklep, majhna soba...), odrinjenega, saj ga družina zavrača, izkoriščenega, kar se pokaže po njegovi smrti.

Pripovedni način:

Pripovedovalec je tretjeosebni, vsevedni. Značilnost njegovega stila pa je, da na videz čudne stvari podaja hladno, stvarno realistično, s tem pa doseže posebne učinke.

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PRED 2. SVETOVNO VOJNO IN MED NJO

1920 – 1930 EKSPRESIONIZEM

1930 – 1941 SOCIALNI REALIZEM

1914 – 1945 KNJIŽEVNOST 2. SVETOVNE VOJNE

Lirika: je bila pred ekspresionizmom pretežno simbolistična in impresionistična, oblikovno in slogovno tradicionalna. Glavni predstavnik je **Alojz Gradnik**.

EKSPRESIONIZEM je liriko mordeniziral – uveljavil je prosti verz, tudi ritmizirano prozo. Vse to je bil izraz človekove razklanosti, krize, tesnobe in odpora proti kapitalistični družbi. Glavni predstavnik je bil **Srečko Kosovel**.

SOCIALNI REALIZEM lirika je v tem obdobju zopet uvedla vsakdanji stvarni jezik in tradicionalne pesniške oblike.

Epika: epika, ki je sledila tradicionalnim smerem je imela realistično ali romantično – realistično osnovo z nekaterimi značilnostmi ekspresionizma. Predstavnik: Ivan Pregelj.

EKSPRESIONIZEM v ekspresionizmu daljša proza ni nastala, Slavko Grun pa je ustvaril kratko prozo.

SOCIALNI REALIZEM v tem obdobju je bila epika izrazita, ko so njeni ustvarjalci Prežihov Voranc, Miško Kranjec, Ciril Kosmač, France Bevk in Anton Ingolič prikazovali stvarne dogodke in osebe iz družbenega življenja, predvsem tako imenovane »male ljudi« - kmetje, delavci,. Revni – vsi, ki so bili zatirani. Poleg novele se je uveljavil tudi roman.

Dramatika: je bila v ekspresionizmu predvsem lirizirana, zanjo je značilna grotesknost. Predstavnik: Slavko Grun.

Ta zvrst je močneje zaživela v **SOCIALNEM REALIZMU**, ko so bili njeni glavni predstavniki Bratko Kref, Fredo Kozak, Ivan Portič. Za ta besedila je značilna analitična tehnika, bistveno sporočilo pa socialna kritika.

KNJIŽEVNOST 2. SVETOVNE VOJNE

Lirika: je bila motivno razvita. Poleg motivov okupacije, boja in življenja v taboriščih so pogosti tudi ljubezenski motivi. Predstavniki: Karel Destovnik Kajuh, Oton Župančič, Tone Seliškar, Ivan Minati, Matej Bor.

Epika: prevladovali so razni dnevniški zapisi.

Dramatika: razvila se je predvsem na osvobojenih ozemljih, v partizanskih, igralskih, gledaliških in kulturnih skupinah. Najpomembnejše dramsko besedilo iz tega časa je Borova ljudska igra Raztrganci.

POMEN OBDOBJA:

Ekspressionizem je dal Slovincem **Srečka Kosovela**, socialni realizem pa pomembne pripovednike, ki so v svojih delih prikazali življenje različnih slovenskih pokrajin.

Književnost med 2. svetovno vojno je bila ena izmed sredstev boja za osvoboditev, izpad okupatorja.

7. Kosovel – Slutnja: Ob pesmi bodite pozorni na nominalni slog (povedi brez glagolov!), ki učinkuje impresionistično (nizanje nepovezanih, samostojnih vtisov), obenem pa se povezuje v niz vtisov, ki dinamično prehajajo mimo lirskega subjekta (kar spominja na Župančiča – dinamika motivov nasproti tradicionalnim statičnim, negibnim motivom). Ta dinamika ponazarja vožnjo z vlakom, sama vožnja pa nekakšno slovo in slutnjo: tam motiv slovesa od starega (lepe pokrajine Krasa n vožnji v Ljubljano) pa je zančilen tudi za modernizem: slovo (lahko je tudi žalostno, a je NUJNO) od vsega starega, drvenje k novemu (pa čeprav to ni naša želja) in s tem destrukcija vsega starega. – Zato to impresionistično pesem (iz t. i. Kosovelovega »baržunastega«, tj. »mehkega«, novoromantičnega, impresionističnega obdobja, ko so v ospredju podobe Krasa) že lahko imamo za znanilko drugega, ekspressionističnega obdobja (raztrganost verza, motivi kataklizme, uničenja Evrope, iz katerega se bo rodilo novo).

Srečko Kosovel: EKSTAZA SMRTI

Ekstaza smrti je po slogu in obliki ena najpristnejših slovenskih ekspressionističnih pesmi. Prvič je bila objavljena leta 1925 v Ljubljanskem zvonu. Zgrajena je iz vizionalnih slik stare Evrope, ki umira; njeno smrt bodo spremljale naravne in družbene katastrofe, ponazorjena s podobami večera, rdečih morij krvi. Evropski človek je kriv, ker se je s kapitalistično civilizacijo in tehniko odtujil naravi, dobroti in etosu; apokaliptična katastrofa bo zadela tudi nedolžne. [ele s smrtjo zadnjega evropskega človeka bo krivda zbrisana, prišla bo doba sprave. Iz razvalin starega sveta bo vstal nov evropski človek, etično očiščen in preroden (motiv Kristusove smrti in vstajenja). Kosovel misli z umirajočo Evropo evropsko kapitalistično civilizacijo.

Ekstaza smrti je besedna zveza, ki povzema duhovni položaj krščansko-kapitalističnega sveta tik pred civilizacijskim propadom. Zahodno Evropo preplavlja družbeni red (kapitalizem), ki je zaradi skrajne nepravilnosti nujno obsojen na uničenje, propad, smrt. Človeku se bo uprla narava, sonce nekoč ne bo več zašlo, obstalo bo na nebu in preplavilo Evropo z vročino, bolečino, jejo, krvjo. Vse bo krvavo, nebo, oblaki, morje, potoki, V hudih mukah bo človek umrl, tudi otrok, tudi poštenjak, kajti narava je neizprosna in terja tudi nedolžne žrtve. Zlata kraljica (zahodna Evropa) bo legla v krsto, sonce bo znova zašlo in

rodilo se bo novo jutro na vzhodu (Rusija je znanilka novega pravičnega družbenega reda - socializma).

Pesem je napisana v zanesenem, mogočnem ritmu. V pesmi je opazna močna metaforika. Metafore zelo nazorno slikajo katastrofo. Rdeča barva simbolizira revolucijo, zlata in bela simbolizirata bogastvo, razkožje, zelena pa dobroto. Pogost znak Kosovelovega ekspresionističnega sloga je ponavljanje istih besed in pojmov, kar zbuja vtis preprostosti in spontane iskrenosti. To je značilno tudi za Ekstazo smrti. Oblika pesmi je raztrgana, disharmonična, verz je svoboden.

Srečko Kosovel: Kons. 5

Motivno tematska interpretacija pesmi:

Gnoj je zlato In zlato je gnoj	=>	enačaja deluje paradoksalno (za kmeta je gnoj zlato, za človeka, ki ceni duhovne in ne materialne vrednote pa je zlato gnoj)
Oboje = 0 0 = oo oo = 0	=>	vse je relativno (za ene je vrednota, za druge nevrednota ideja)
AB = < 1, 2, 3.	=>	umetnost (a, b...- beseda je sestavljena iz črk – iz besed se razvije literatura) je manj (= <) cenjena kot denar (1, 2, 3. – osnova štetja denarja...)
Kdor nima duše ne potrebuje zlata, kdor ima dušo, ne potrebuje gnoja	=>	»duša« sodobnega človeka je zlato (neprava duša; materialne vrednote) kdor ima to dušo, ne potrebuje gnoja (nematerialne vrednote) in kdor ima pravo dušo, ne potrebuje zlata
I; A.	=>	posmeh človeku

Konstruktivizem in montaža:

KONS. 5 je konstruktivistična pesem. Kosovel je uporabil gesla, matematične znake, abstraktne pojme, črke, itd. In vse to povezal v pesem po načelu montaže. Pesem spada v tretje, zadnje obdobje Kosovelovega ustvarjanja. V tem času je pisal pesmi, ki se idejno od ekspresionizma bistveno ne odmikajo, zato pa jih odlikuje bistveno drugačen, kar zadeva tradicionalno verzno obliko, skrajno radikalen pesniški način – konstruktivizem. Pesmi iz tega obdobja so izšle leta 1967 v zbirki z naslovom Integrali.

Slavko Grum

DOGODEK V MESTU GOGI

1.) Zunanja in notranja zgradba drame

Zunanja zgradba: drama je kratka dvodejanka, ki ne poteka v vzročnem zaporedju, temveč simultano. Taka predstava deluje kot kompliciran, vendar skrajno precizen mehanizem.

Notranja zgradba: kot sam Grum pravi, je Dogotek v mestu Gogi montaža raznih zgodb: iz Zolajeve novele Za noč ljubezni, sklepnega prizora Ibsenovih strahov, iz dveh svojih črtic in osnovne zgodbe Strindbergove Gospodične Julije

2.) Oznaka oseb, njihova omejenost s psihološkimi frustracijami

Protagonistka zgodbe je Hana, ki se je po dolgih letih bivanja v tujini zopet vrnila domov. Njen motiv je seksualna travma. V rani mladosti jo je posilil hlapec, kar je bil vzrok za njen odhod iz mesta. Svoje frigidnosti se želi rešiti z umorom Preliha. Konec drugega dejanja se zdi, da ji je to uspelo, vendar se zastori dvignejo znova in vidimo vse prebivalce v začetnih pozah, tudi Hano. Njen uspeh je torej vprašljiv. Tudi ostali junaki izhajajo iz psihopatološke seksualnosti: sestri Tarbula in Afra (nevoščljivost), Klef (pedofilija), umrli naddavkar (samoljubnost), Gapit (fetišizem - lutka), grbavec Teobald (želja po kompenzaciji), mirna žena (samomor).

3.) Pomen didaskalij za razumevanje drame

Pomen didaskalij je lažjem razumevanju razpleta, ki poteka pred bralcem. Brez didaskalij bi dogodkom težko sledili, saj nazorno slikajo dejanja junakov in dogajanje okoli njih. Drama je analitična.

4.) Razlaga konca in prizorov po koncu, ali gre za krožno dramaturgijo

Konec predstavi tragičnost mesta, saj se ne razplete, ampak se spet zgodijo stvari, ki so se zgodile že na začetku.

5.) Primerjava koncev pri Grumu, Sartru in Ionescu

Pri vseh treh na koncu ne najdemo nikakršnega sporočila ali rešitve, saj se stvari ponovijo: pri Sartru kot brezizhodnost in ujetost, Ionescu predstavi isti dialog le z drugimi osebami, Grum pa ponovi dogodke, ki so se že zgodili.

6.) Glavna ideja v drami, ali je v Gogi možna odrešitev

Glavna ideja drame je prikaz sprevrženosti prebivalcev mesta Gogi, ki mučijo en drugega vsak na svoj način. V Gogi odrešitev ni možna, vsak ostane žrtev potlačenih in neizživetih strasti.

7.) Absurdnost v Gogi in pri Ionescu

Absurdnost drame je v iskanju izhoda iz začaranega kroga vsakdana. Goga bo ostala vedno ista - prostor zafrustriranih ljudi, ki si ne morejo, morda celo ne želijo pomagati. Pri Ionescu je glavni namen zgodbe predstaviti absurd, Grum pa ga jemlje le kot sredstvo za oblikovanje umetniškega dela.

Ivan Pregelj **MATKOVA TINA**

1. Zunanja in notranja zgradba: Tinin križev pot

-Zunanja zgradba: Matkova Tina je krajša novela, sestavljena iz osmih delov, ki pa so ali časovni postanki ali pa menjava središčne osebe dogajanja.

-Notranja zgradba praktično ni povezana z notranjo. Predstavlja jo Tinina pot v Gorico, kjer naj bi usmrtili njenega zaročenca, ker je sodeloval pri upor. Na tej poti sledi gruči ljudi iz bližnjih krajev, ki jih je na to pot primorala oblast. V tej skupini je tudi njen oče.

2. Oznaka osebe: ali bolj spominja na Salomo ali na Marijo (Pieta)

Tina je ljubeča kristjanka, ki popolnoma zaupa Bogu in se mu ne odreče tudi v trenutkih največje bolečine, zato jo lahko poistovetimo z Marijo, ki je trpela podobne muke ob izgubi svojega sina.

3. Tinin oče, oznaka osebe, njena funkcija v pripovedi

Njen oče je tipičen predstanik nižjega sloja tistega časa, saj svoje probleme utaplja v pijači, namesto da bi se z njimi soočil. Obtožuje Tininega zaročenca za krivico, ki se mu je storila - da se je zaročil prav z njegovo hčerko, in ji nakopal težave, zdaj pa še toliko bolečine. Njegova funkcija v pripovedi je predstaviti razlog za Tinino bolečino.

4. Ostale osebe in njih pojavljanje v noveli

Tudi ostale osebe so v noveli zato, da prikažejo realno stanje Tine, ki ga od nje same ne izvemo, ter njeno trpljenje, ki se vedno bolj stopnjuje.

5. Razumevanje konca, vloga metafizičnega posredovanja, ali prispeva k Tinini katarzi

Dogodek metafizičnega značaja (prihod Marije) je odgovor na Tinino molitev k odrešitvi, ko čuti, da se bliža konec. Moli tudi za rešitev otroka, ki ga nosi v sebi. Metafizični pojav pa ji pokaže prav to - da je za otroka poskrbljeno.

6. Stilna sredstva pri prikazu Tininega telesnega in duševnega trpljenja

Duševno trpljenje je, kot se je povedal že Sartre, hujše kot telesno, tu pa nastopata celo oba, zato je polno vzklikov zaradi bolečin, pojavi pa se tudi molitev, ki naj bi to bolečino pregnala.

7. Tinina molitev v primerjavi z običajno molitvijo, nje oblika in pomen

Tina v svoji molitvi izrazi prošnjo za izpoved in odpuščanje in predvsem skrb za otroka. V njej nagovarja Marijo v svojem obupu. Tako Pregelj le še stopnjuje trpljenje, ki je zdaj doseglo vrhunec.

PREŽIHOV VORANC: SAMORASTNIKI

Socialni realizem v prozi :

- kritičen do obstoja takratne družbe in razmer
- poudarja socialno plat človekovega življenja, manj pa se ukvarja s psihološko analizo oseb
- človeka pojmuje kot pripadnika določenega socialnega reda, čigar boj odloča o sreči in usodi njega samega
- pisatelji se angažirajo predvsem za opisovanje nižjih slojev, malih ljudi oz. kmetov
- pogosto se ozirajo na položaj kmečkih delavcev, redkokdaj opisujejo meščansko življenje (kritično)

Naturalistične prvine v Samorastnikih :

V Samorastnikih se kaže, kako dednost, okolje in samodejavnost vplivajo na junake in njihove usode. Meta se kot pripadnica najnižjega socialnega sloja ne more dvigniti iz svojega stanu. Ker je pač kajžarica, ji je prepovedano poročiti se z Ožbejem, ki je sin njenega gospodarja. Tudi okolje, v katerem živi, ji ne da možnosti.

Simbolika in idejna oznaka:

Metinih devet samorastnikov je simbol družbenih krivic, hkrati pa tudi simbol večnosti in stalnosti. Oni bodo nadaljevali ta bajtarski rod, dokler le-ta ne osvoji celotne zemlje. Ideja je socialnokritična.

Slogovna analiza :

* lakoničen slog – jedrnat, zgoščen, kratkobeseden

* epično-dramatičen, ker stalno raste napetost med dvema silama. Jasno je tudi izraženo moralno stališče vaščanov, ki gojijo simpatijo do Mete. Novela se odlikuje tudi z odličnimi verističnimi prizori, kjer je opisano vse do potankosti. Zasledimo lahko tudi ciklično ponavljanje, ki ga predstavljajo otroci in »martranje«.

PREŽIHOV VORANC: BOJ NA POŽIRALNIKU

Socialni realizem v prozi:

Pojavil se je okoli leta 1930. V okvirih slovenskega književnega razvoja je pomen soc. realizma zelo velik. Socialni realizem je s pomočjo realističnih in naturalističnih postopkov izoblikoval uspešne primere velikega romana in daljših novel. V teh besedilih je združil najbolj pereča družbena, socialna in življenjska vprašanja kmečkih, polproletarskih in proletarskih slojev predvojne slovenske družbe in jih postavil v širši okvir slovenskega nacionalnega položaja, ki je bil ogrožen v Italiji in Avstriji. S svojo pokrajinsko razčlenjenostjo je opozarjal na slikovito različnost slovenskega življa, hkrati pa v tej raznoterosti odkrival iste temeljne socialne in nacionalne perspektive.

Idejna ter motivno-tematska oznaka:

Vsebina odlomka:

Pungra je opazil nov požiralnik, ki je napadel Dihurjevo najboljšo njivo-"bradavico". O tem je takoj obvestil svoje domače. Požiralnik je bil na zelo nevarnem mestu, saj bi jim lahko uničil celo njivo. Takoj so se lotili dela. V zemljo so izkopal brazde, da je po njih odtekala voda, pri tem pa so ves čas pazili na tam posajeni krompir. S požiralnikom so se borili pet dni, dokler slednjic niso našli žile. Med vsesplošnim veseljem pa se je zaslišal pljusk. Dihur je ležal na dnu jarka. Otroci so ga takoj odvlekli domov. Tam se mu je začelo blesti in grabili so ga krči. Dihur otrokom ni dovolil, da bi šli po kogarkoli. Proti jutru je umrl. Otroci so opravili obred, kakršnega so videli ob materini smrti, in se dogovorili, da ga pokopljejo pod tepko. Sklenili so, da bodo povedali le stricu Sušniku. Le-ta je s seboj pripeljal še župana in druge. Po pogrebu so Dihurje poslali po službah, njihovo zemljo pa je prevzel bogati sosed.

Snov je deloma avtobiografska (koroška podeželjska problematika izpostavlja bajtarsko življenje).

Tema je socialna (družbenokritična).

Motivi: siromašni otroci, kaznovanje, pohabljenost, strast, smrt,...

Ideja želi pokazati na odvisnost človeka od narave v neizprosni socialnih razmerah.

Pripovedovalec je tretjeosebni in vsevedni, pripovedna tehnika je sintetična.

Naturalistične prvine:

Zemlja je kruta usoda, ki ji ni mogoče ubežati, zato se je treba z njo boriti. Dihurji so obsojeni na večni boj z naravo in ta boj sprejmejo kot svojo edino usodo, ne da bi se spraševali o globljem smislu zemeljskega ali celo posmrtnega življenja.

Simbolika:

- zemlja – smisel eksistencialnega obstoja ali celo socialnega uspeha
- požiralniki (luknje v zemlji) – simbolizirana sovražnost narave, ki uničuje zemljo.

Slog:

Slog je socialnorealističen. Dihurjevi so predstavniki proletariata, njihova prvinska narava je pisatelju največja vrednota. Slog je baladen, v ospredju je kratka, odsekana beseda, beleži dogodke, brez komentarja. Socialistična ideja je tu samo nakazana.

MIŠKO KRANJEC : REŽONJA NA SVOJEM

Režonja je primer malega prekmurskega človeka, ki po prvi svetovni vojni dobi zemljo. Je primer na videz pasivnega junaka, za to pasivnostjo pa se skriva vztrajnost in zvitost. To se kaže v primeru, ko Režonja bogatemu židu zvijačno ukrade denar.

Slog je lirčen oz. panonski. Ritem stavkov je enakomeren, speven, počasen, pogosti so opisi razpoloženj, misli junakov, sredstvo za te opise pa je notranji monolog. Novela se konča z Režonjevo smrtjo in z meditacijo, da je malemu človeku na tem svetu edina vrednota zemlja. Ta meditacija predstavlja lirske prvine v noveli.

KAREL DESTOVNIK-KAJUH: BOSA POJDIVA, DEKLE, OBSOREJ

Poezija upora in revolucije zajema pesmi, nastale med 2. svetovno vojno (1941 - 1945) in po vojni na vojne teme in motive.

Teme in motivi, ki so skupni tej poeziji, so : boj za svobodo, partizanski spopadi, sovraštvo do okupatorja, trpljenje in mučenje ujetnikov, talcev, taboriščnikov, usoda pregnancev itd. Ta poezija je precej obsežna in raznovrstna. Pesniki so tudi preprosti, anonimni, med ustvarjalci so bili pripadniki vseh generacij, tudi že uveljavljeni pesniki, npr. Oton Župančič, Alojz Gradnik, Tone Seliškar, Mile Klopčič, Anton Vodnik, Božo Vodušek, Edvard Kocbek, Igo Gruden, Matej Bor idr.

Karel Destovnik Kajuh iz vrst mladega rodu je znal združiti narodnoosvobodilni duh z občutji mladega človeka, ki hrepeni po mladosti, življenju, ljubezni, sreči. Ker je pesnil s preprostimi pesniškimi srdstvi, so nekatere njegove pesmi skoraj ponarodele.

Idejna analiza: *Pesem Bosa pojdiva, dekle, obsorej* izpoveduje globoko ljubezensko čustvo. Fant nagovarja dekle, naj natrgata češnjevih vej in jih odneseta na grobove talcev. V pesmi je prisoten izrazit kontrast med svetlim in temnim. Svetlo ponazarjajo razsanjane češnjeve veje, temno grobovi talcev. S ponavljanjem je podoba še učinkovitejša, belo in temno se v pesmi izmenjavata tako kot ljubezensko hrepenenje, ki je osrečujoče, in bolečina ob misli na trpeči narod.

Slogovna analiza: Po obliki je pesem tradicionalna, sestavljajo jo tri štirivrstične kitice z rimo. Jezikovno in slogovno je blizu ljudski pesmi in je zelo melodična. Figure ponavljanja v pesmi so anafore, geminacije, paralelizem, pesnik pa se poigrava tudi s stopnjevanjem (temni, pretemni).

SLOVENSKA KNIŽEVNOST PO 2.SV.VOJNI

-Prvo obdobje (1945-1950) –zanj velja »uvoženi« socialistični realizem iz Sovjetske zveze (pomen delovnih brigad, izgradnja porušene domovine, pomembnost kolektiva in ne človeka..)
-Drugo obdobje se je začelo po l.1950 in pomeni premik v intimizem. Prva taka pesniška zbirka so **Pesmi štirih** (1953- Ciril Zlobec, Tone Pavček, Janez Menart in Kajetan Kovič). Prvi dramtik –intimist je bil Dominik Smole. (**intimizem** se pojavi v slovenski književnosti v 50.letih prejšnjega stoletja)

-Tretje obdobje (okoli 1960), pomeni razmah modernizma, pojavi se tudi književnost absurda (v svetu ne vidi več smisla, absurden je tudi človek, saj ne more uresničiti svojih idej)

Croquis(Janez Menart –Maribor): Osrednji motiv pesmi je risanje skice (croquis=skica). Pripovedovalec je pesnik, ki sedi v kavarni in po razliti lužici konjaka, iz dolgčasa riše različne podobe. S sliko je želel pesnik ponazoriti svet, ki si ga je v resnici želel (hišica v naravi, klopca, stezica in lepa žena med rožami). Celotna pesem je lahko le realistična slika vsakdanjosti ali prisposoba življenja in sporoča, da je življenje mrzlo in sivo, neprijetno in pusto kot marmor.

Pavček – Še enkrat glagoli

Ta pesem je izšla v pesniški zbirki Dediščina, ki predstavlja vrh Pavčkovega pesniškega ustvarjanja, saj je pisal bolj življenjsko reflektivne pesmi. Pisana je kot neke vrsta variacija na njegovo starejšo pesem Glagoli. Kot že povesta naslova pesmi, igrajo v obeh pesmih glavno vlogo glagoli, in sicer nedoločniki. V starejši pesmi izstopajo glagoli rušiti, rasti, biti, ljubiti, plavati, v tej pa stati, molčati, jokati, spat. Tu lahko opazimo izrazito spremembo v pesnikovem življenjskem nazoru, do katere je prišlo po težkih življenjskih preizkušnjah. Prva pesem Glagoli je bila še vsa vitalistična, optimistično zazrta v prihodnost. Pesem Še enkrat glagoli je pa bolj pesimistična.

Pesem je sestavljena iz šestih kitic. Pesnik kot lirski subjekt postavi na začetek vsake kitice en nedoločnik, ki ga v kitici tudi razloži. Nedoločniki, glagoli so v tej pesmi glavni motivi in hkrati tudi nosilci glavne ideje, kar potrjuje že naslov.

Obravnava pesmi:

Prva kitica: - lirski subjekt pravi, da je potrebno vedno stati pokončno. Ne glede na dobre ali slabe življenjske izkušnje.

Druga kitica: - glavni motiv je molčati. Človek se ne sme vdati bolečini. Bolečino mora pustiti globoko v sebi in jo z molkom izničiti.

Tretja kitica: - v tej kitici lirski subjekt pove, da svojega trpljenja ne smemo pokazati navzven, in da lahko jokamo le navznoter.

Četrta kitica: - pesnik poda glagol dajati. Pravi, da moramo svoje sanje izživeti ter vse lepo pokazati navzven. Kot primer nam prikaže igralca, ki da na odru med igranjem vse iz sebe.

Peta kitica: - glagol znati; človek mora znati odstopiti, umreti (nastaviti čelo), ko za to pride čas in ima vse račune poravnane.

Šesta kitica: - čisto na koncu pesnik postavi glagol spat in z njim tesno povezan glagol sanjati. Sanjati ima tu neke vrsta simboličen pomen. Namreč pomeni, da mora človek kljub včasih krutemu življenju sanjati o prihodnjem, lepšem življenju in verjeti, da je vredno življenja, saj se sicer ne bi mogel z njim sprijazniti.

Pesem je življenjsko reflektivna, saj opisuje pesnikove življenjske izkušnje. Posledično je tudi intimistična, saj so te izkušnje osebne, subjektivne. V tej pesmi Pavček kljub pesimistično naravnanim glagolom ostaja pokončen in ne priznava, da ga življenje lahko stre. Opazimo tudi lahko, da se je sprijaznil z usodo. Pisana je pa v nedoločniški obliki, da se lahko v njej prepozna še kdo drug, ne le pesnik.

Zunanja zgradba:

Pesem je sestavljena iz šestih kratkih kitic. Na začetek vsake kitice postavi eno samo besedo – nedoločnik, nato pa te nedoločnike opisuje v krajših verzih. Pesem ima oster, zasekan ritem. K tem pripomore tudi delna rima. Nekaj je tudi primer ali komparacij.

Kot posebnost te pesmi lahko še omenim, da je avtor uporabil nekaj že znanih motivov iz književnosti, s čimer v bralcih sproži asociacije. Te motivi so spati, spati (Hamletov monolog), muževna steblika (naslov Balantičeve pesniške zbirke) in o Jurjevem (asociacija na Župančičevo pesem Na Jurjevo in Murnovo pesem Pomladanska romanca).

STONE PAVČEK

PESEM O ZVEZDAH

(Iz zbirke Pesmi štirih 1953)

Bivanjska tematika:

Pesem o zvezdah je pesem o človeku. Zvezda je v poeziji simbol sreče, smisla in optimizma. Prav tako je človek nekaj posebnega, smiselnega in lepega. Potuje po vedno isti poti od rojstva do smrti. Čeprav je del skupnosti, živi sam. Ljudje so si včasih predaleč in so si odtujeni, drugič pa so si celo preblizu in prav takrat lahko drug drugega najbolj prizadenejo.

Jezik in slog:

Pesem je členjena v 5 kitic. Vsaka posreduje del sporočila.

Rima ni izpeljana dosledno, pojavlja se tudi asonanca (ujemanje samoglasnikov).

Verz ni miselna celota, saj misel iz enega verza preskoči v drugega.

Običajne besede in besedne zveze se menjujejo z neobičajnimi – besedami v prenesenem pomenu.

Metafore: »krmariti k pogrebu« - bližati se smrti,

»z nohti lahko srce kdo doseže«- človek te lahko zelo prizadene.

Primerjava v prvi kitici je ključna za razumevanje sporočila.

» Vsak človek je zase svet,

čuden, svetel in lep

kot zvezda na nebu«

KAJETAN KOVIČ : JUŽNI OTOK

Kajetan Kovič je lirik prve povojne pesniške skupine. Najprej je gojil motive in teme iz novoromantične tradicije. Pozneje se je od nje oddaljil v bolj objektivno poezijo, ki ni izpovedovala neposredno, pač pa prek podob, simbolov in mitov. V slogu se je približal simbolizmu.

Podoba in simbolika:

Pesem Južni otok je metafora, nasprotje Labradorju (polotoku na severu Kanade), kot je naslovil zbirko, iz katere je pesem. Če ob Labradorju pomislimo na mraz in krutost človekovega bivanja na tem svetu, južni otok predstavlja nasprotje, vzbuja asociacije o pravem, resničnem razkošju življenja. Otok ni določen, se pojavlja in izginja. Kaže se kot privid, fikcija. Lirski subjekt pa želi svoje prepričanje v njegov obstoj še posebej poudariti (gl. "je", biti je prva in zadnja beseda v pesmi, obakrat tudi grafično poudarjena, podčrtana). Temeljno je torej prepričanje, da južni otok, z vsem, kar lahko pomeni, enostavno je, čeprav se upanje in vera križata z dvomom, saj otok izginja in se včasih zdi, da ga sploh ni. Verjeti je torej vrednota sama po sebi.

Slogovna analiza:

V pesmi pomembno prispeva k celostni podobi ritem pesmi, ustvarjen s skladenskimi sredstvi. Opazno je mnogovezje (polisindeton) z anaforo in paralelizmom. Zadnje ponazarja občutek gibanja, valovanja in nihanja.

DANE ZAJC: ČRNI DEČEK

Dane Zajc je pesnik druge povojne pesniške generacije; v svoji poeziji izraža novo občutje sveta, polno bolečine, obupa, nesmiselnosti človekovega početja, umiranje itd. Njegove pesmi so prežete z občutji osamljenega bivanja sredi razkroja vseh tradicionalnih vrednot. Človek je v takem svetu le igrača neznanih in nespoznavnih sil. Pogosto zapada v brezno obupa, absurda, toda nikoli se ne vda resignaciji, to velja tudi za pesem Črni deček.

Podoba in simbolika:

Podoba dečka v pesmi Črni deček je podoba ali simbol pesnika sredi razpadajočega sveta. Čeprav ne vidi smisla v svojem početju, vseeno poje. Čeprav je sam sredi puščave, sizifovsko vztraja, ker čuti, da mora vztrajati.

Svobodni verz in paralelizmi:

Pesem je zapisana v svobodni kitični obliki in v svobodnem verzu. V besedilu so številni paralelizmi členov, značilni za stara biblijska pesemska besedila. Ritem ustvarjajo ponavljanja.

GREGOR STRNIŠA : VEČERNA PRAVLJICA

Podoba in simbolika :

V pesmi zasledimo dva simbola, in sicer »dolge, sive miši« so simbol za ljudi, s katerimi se poigravajo »mačke«, ki pa so simbol za sanje.

Pesem prikaže dva dogajalna kraja. Prvi je gozd, drugi pa je človeško bivališče. Čas drugega dogajalnega kraja je večer, na kar nas opozarja že prvi del naslova, ki pa je hkrati tudi ironičen, saj je pravljica ponavadi lahkotna in nikakor groteskna. Beseda pravljica poudarja pravljичno vzdušje, ki pa je še bolj doseženo z uporabo nenavadnih, nelogičnih povezav.

Verz, asonanca :

Pomembna stran Strniševe poezije so oblika, slog in verz. Na videz je ostal zvest tradicionalnemu verzu, vendar ga je prenovil z naslonitvijo na slog in verz ljudske pesmi.

Verz je prozaično razvezan, povezan z asonancami, kar je izjemna novost in dosežek slovenske metrike.

Asonanca je samoglasniški stik, ki nadomešča rimo, npr. pokom -bobnov, kamni - pajki, okrog - gob; najdemo tudi rimo hiši - miši.

SVETLANA MAKAROVICH

ZELENI JURIJ

(Iz zbirke Izštevanja 1977)

Oblikovne in jezikovne značilnosti ljudskih pesmi:

- preprost jezik, narečna govorica, popačenke
- pomanjševalnice

- stalne pridevniške besede (okrasni pridevniki)
- ponavljanje besed
- pretiravanje
- ljudska števila (3,7,9,10)

Sporočilo pesmi:

Sporočilo pesmi je v tem, da človeško zlo rodi še večje zlo, človekovo maščevanje še večje maščevanje in da se človeku vse, kar drugemu slabega stori, povrne s še mnogo slabšim in bolj trpečim. Tako se v Juriju, Zelenem in Sivem, lahko najde vsak izmed nas in od vsakega posameznika je odvisno, kako bo v življenju ravnal: ali kot Zeleni ali kot Sivi Jurij.

Povzetek vsebine:

Pesem ima tri dele. V prvem delu lirski subjekt poziva ljudi, naj odprejo okna Zelenemu Juriju, ki jaše po zelenem polju, na zelenem konju. Dajo naj mu stvari, ki jih še ne pozna: piti iz vrča solza, iztaknejo naj mu svetle oči in naj hodi sključen, ker tako hodijo tudi oni. Zeleni Jurij iz tega dela je tukaj še podoben Zelenemu Juriju iz ljudske pesmi, kjer predstavlja veselje, saj prinaša pomlad kot zmagovalko nad zimo, zato ga ljudje obdarujejo z različnimi darovi. Zeleni Jurij Svetlane Makarovič pa naj postane čim bolj podoben ljudem sodobnega sveta, zato mu nalagajo žalost in nesrečo in naj bo notranje zlomljen.

V drugem delu se ljudska hudobija še stopnjuje: ljudje so od besed prešli k dejanjem. Ljudje si niso bili složni, gledali so drug mimo drugega, niso si bili prijatelji, a združila jih je hudobija in v takem stanju so kamenjali Zelenega Jurija. Jurij v takem svetu ni hotel biti, zato ga je zapustil, ljudje pa so pozabili nanj. Jurij iz tega dela pesmi se prav tako zelo razlikuje od ljudskega Zelenega Jurija. Zeleni Jurij rad prihaja k ljudem, Jurij iz pesmi S. Makarovič pa se boji in noče živeti v nasilnem in odtujenem svetu.

V tretjem delu pesmi zopet nastopi Jurij, a ne Zeleni, ampak Sivi, ki je povsem nasproten tistemu iz prve kitice in še bolj nasproten tistemu iz ljudske pesmi. Lirski subjekt že takoj na začetku poziva ljudi, naj pred njim zaprejo vrata in okna. Sivi Jurij je kamenjani človek, ki je zrasel v moža. Posledica kamenjanja je še hujše zlo, saj je mož postal maščevalen: ljudem iztika oči, vdira v hiše, hudobija ljudi iz drugega dela pesmi se je v Sivem Juriju v tretjem delu še stokrat pomnožila. Ljudje sodobnega sveta so si zaradi hudobije namesto darov narave, ki jih dobijo po darovanju Juriju, prislužili zlo oz. žanjejo to, kar so sejali: hudobijo. Siva barva pomeni mrtvilo, žalost, turobnost, zelena barva je tej popolnoma nasprotna, saj je barva pomladi, življenja.

CIRIL KOSMAČ - TANTADRUJ

Novela ima pripovedni okvir, v katerega je vključena zgodba o Tantadruju, Maticu Enaki Palici, Rusepatacisu, Božorno-Boserni in Žakaju. Gre za pisateljev spomin na otroštvo (pisatelju je mati v otroških letih pripovedovala zgodbico o norčkih). Gre za pripoved o vaških posebnostih - norčkih, ki preživijo skupaj semanji dan, pri tem pa skupno in posamično zadevajo robove "normalnega" sveta, ki ga predstavlja predvsem župnik kot utelešenje socialne in moralne norme. "Norost" vaških posebnostev ima simbolne razsežnosti, med katerimi ima osrednje mesto Tantadrujevo hrepenenje po smrti. V celotni noveli pa je v ospredju posameznik kot smrtno bitje.

Da smisla življenja ni mogoče dognati, se pri Kosmaču v duhovno poglobljeni in umetniško popolni obliki pojavi s Tantadrujem, norčkom, ki prepeva, da je "na tej zemljici mrzlo", njegovi spremljevalci pa tej misli s svojo iracionalno pametjo le pritrjujejo. Zato Tantadruj beži v smrt, ki pa je normalni svet ne more dovoliti, saj bi s tem priznali nesmiselnost človeškega življenja.

Eksistencialistične prvine:

Človek čuti strah, tesnobo, obup, pa tudi nujnost svobodne moralne in življenjske izbire. Človek hrepeni po nedosegljivem, po vsem, kar nasprotuje hladnemu razumu, ki med ljudmi z zakoni gradi pregrade in jih tudi deli med pametne in nore. Primeri: Tipična eksistencialna prvina je Tantadrujevo hrepenenje po smrti. Toda vzpostavi se konflikt med družbo (župnik) in posameznikovo željo (Tantadrujeva želja po smrti). Le-ta mu ne dovoli izvršitve. Temo absurda predstavlja lik Luke Božorno-Boserne, ki po padcu z zidarskega odra ni več "pri pravi pameti". Njegova ideja gradnje hiš je, da se ne sme več zidati navzgor, marveč malo po ravnem in nato naravnost navzdol. Temo odgovornosti predstavlja kmet Hotejec, ki je zaščitnik izgubljenih duš, beračev in norcev. Za njih se počuti odgovorne. Tema absurda je vidna še v Furlanu Rusepatacisu (Raus e patacis - repa in krompir), ki na vsako vprašanje odgovori z isto frazo, s katero hkrati izraža svoje mnenje. Absurd je viden še v Maticu Enaki Palici, ki venomer ponavlja zadnje besede drugih. Njegov absurd pa je še v obrezovanju palice, in sicer tako, da bi bila na vseh koncih enako debela, kar pa mu seveda ne uspeva.

Realistične prvine:

Vsi junaki veselo-grenke povesti (oznaka Helge Glušič) nimajo nadpovprečnih moralnih odlik. So neheroični, obremenjeni s splošnimi človeškimi potezami, napakami in zmotami, včasih šibki, tragični, predvsem pa komični. Postavljeni so v kmečko podeželsko okolje, v katerem jim avtoriteto predstavljajo župnik in drugi vaščani. Realistično so opisane vloge posameznikov v družbi (župnik skrbi za moralno in duševno zdravje vaščanov, stražimojster skrbi za red in mir v vasi, "norčki" pa nevede zabavajo kmečke množice). Kosmač vpleta v delo realne značilnosti tolminske regije.

Fantastične prvine:

S pomočjo fantastičnih prvin je prikazana slikovitost konflikta med norčki in njihovimi stališči ter "normalno" kmečko množico. Življenje je prikazano v deformirani, popačeni podobi, ki je smešna in grozljiva hkrati. Tako življenje predvsem predstavljajo norčki s svojimi dejanji, s svojo podobo, npr.: Luka Božorno-Boserna je brez ene roke in ene noge, njegova predstava o gradnji hiš je prav tako "deformirana", saj govori o gradnji v zemljo. Tantadrujeva posebnost oz. fantastičnost je v nošenju tridesetih zvoncev okoli pasu ter v njegovem iskanju smrti. Išče tak način smrti, s katero se bo strinjal tudi vaški župnik. Zato mu smrti ne odobrava, če zaspi v snegu, kajti če zaspi v snegu, ne umre, ampak zmrzne. Prav tako tudi, če skoči z mostu v vodo, ne umre, ampak utone. Motiv sreče vsebuje fantastične prvine v tem, da je po Tantadrujevi zamisli sreča možna šele po smrti. Fantastične prvine odkriva simbolika, ki je skrita za dejanji ali besedami oseb, kot sta Rusepatacis in Matic Enaka Palica. Prvi na vprašanja neprestano odgovarja z besedami "repa in krompir", drugi pa struži palico tako, da bi bila na obeh koncih enako debela.

Slogovna analiza, zvočnost in barve

1. Zvočnost

V delu so neprestano prisotni glasbeni zvoki, ki bralcu omogočajo neposredno vživljanje v dogajanje. Za zvočnostjo v noveli se skrivajo posameznikove želje, razpoloženje in njegova psiha.

Primeri: Cinglanje Tantadrujevih zvončkov in njegovo prepevanje pesmice, ki ni samo pesmica, marveč krik človeka, ki potrebuje pomoči. Tu je tudi Peregrinovo prepevanje, s katerim pritegne vso kmečko množico, ki za trenutek pozabi na svoje težave. Doneči cerkveni zvonovi in doneče orgle, katerim Tantadruj rad prisluhne, ga pomirijo ter popeljejo v svet onkraj življenja, kjer najde srečo in veselje.

2. Barve

Tako kot zvočnost so v noveli pomembne tudi barve, ki pa se večinoma nanašajo na opisovanje zunanega okolja in oseb. Lep primer je opis župnišča, ki je vse obdano z "zlatom". Vsi štirje norčki vidijo hrano in predmete v župnišču pozlačene. Poleg zlate barve se pojavi tudi srebrna barva, ki jo povzroči sonce na golobih, ki jih Tantadruj opazuje pred cerkvijo, tu pa je še krvavo rdeči mesec, ki ga kmetje razumejo kot grožnjo nove vojne.

S pomočjo barv torej Kosmač stopnjuje podobo zunanjega sveta, pri čemer si najraje pomaga z okrasnimi pridevki, ki označujejo barve.

VITOMIL ZUPAN: MENUET ZA KITARO

Vojni roman in prvoosebna pripoved:

Menuet za kitaro je vojni in avtobiografski roman. Izšel je leta 1975 in je vrhunsko delo Vitomila Zupana. V romanu najdemo prvoosebno pripoved Jakoba Berganta - Berka, ki odide v partizane; sledi prikaz zgodovinskih vojnih razmer iz partizanskega življenja. Pripovedna oseba je svobodomiseln intelektualc, ki poskuša združiti partizanski boj s slo po svobodi, pustolovščini in tveganju. Partizanom se je pridružil, ker se je odločil za boj proti okupatorju, toda kmalu spozna, da souresničuje projekt revolucije, zato se noče ukloniti disciplini, v kateri vidi omejevanje svoje osebne svobode. Ob Berku je že nekdanji španski borec Anton, Berkov drugi jaz, ki blaži Berkov vihravi individualizem. Po vojni se Berk srečuje v Španiji, kjer počitnikuje, z nekdanjim nemškim oficirjem Josephom Bitterjem, s katerim kritično ocenjujeta vojno dogajanje.

V zgradbi romana se prepletata sedanost in preteklost s tokom zavesti - Berkovih misli in asociacij, kar učinkuje modernistično. Slog je natančen, učinkovit, brez nepotrebne umetničenja.

Roman Menuet za kitaro odkriva resničnost, kakršno vidi Berk, to pa je značilnost personalnega pripovedovalca. V delu spoznamo avtorjevo umetniško - kritično oceno partizanskega življenja, ko se je moral posameznik eksistencialistično odločati za svoja dejanja.

PAVLE ZIDAR: SVETI PAVEL

- VSEBINA: Frenk in Žan Debevec sta brata, ki sta se med drugo svetovno vojno bojevala na nasprotnih straneh. Ker je bil Frenk belogardist se mora skrivati pred novo oblastjo. Pri tem mu pomaga brat in njegova žena. Sprva se skriva v zidanici potem pa se mora zaradi preiskave oblasti skriti v zvonik cerkve svetega Pavla. Med prebivalci vlada povojna stiska. Veliko delajo, žanjejo tudi ponoči. Med njimi je veliko bolečine in sovraštva. Oddajati morajo vedno več vina. Frenka je vsak dan bolj strah in pesti ga velika krivda. Zaveda se, da se mu življenje izteka. K njemu prihajajo domači, hči se poroči s fantom, ki je bil partizan. Kmetje živijo čedalje težje, zato skrivajo svoje pridelke. Žan v hudi stiski, ko mu vzamejo še zadnjega konja napiše pismo Titu. Pismo je polno napak, z veliko začetnico pa napiše, vse kar je za njega najbolj pomembno. Ker oblasti še vedno niso našle Frenka se spravijo na vaščane in jih pretepajo. Naslednji dan Frenkova žena v dobro vseh vaščanov pove, kje se skriva Frenk. Kmalu žandarji pripeljejo bledega in skrušenega Frenka. Njegov pogled zaobjame vse vaščane in vsi ga močno čutijo.

- SLOG, ZVRST: Sveti Pavel je eksistencialistični roman, saj je v ospredju postavljena zgodba bratov. Tematika romana je življenje na dolenskem v prvih letih po vojni.

Prepričljivo je prikazana moralna in socialna stiska vaškega kolektiva in posameznikov zaradi gospodarskih in političnih pritiskov. Poudarjen je bivanjski pomen družine. Temeljni slogovni postopek je realističen, pripoved je tudi ekspresivna, čustveno obarvana, anekdotična. Veliko je dialektizmov, pogovornih in nižje pogovornih besednih zvez.

- OZNAKA ŽANA DEBEVCA: je preprost kmečki človek brez izobrazbe, a z izredno razvitim čutom za poštenost. Boril se je na strani partizanov. V vojni sta mu padla dva sinova. Nove socialistične oblasti ni sprejel kot nekaj svetega ampak se je boril za pravičnejšo ureditev.

- SPOROČILO: nasilje vodi le v uničenje, ker je negacija človekove eksistence. V tem delu zmaga človeška pamet in moralno zdravje nad družbeno politično logiko.

DRAGO JANČAR: VELIKI BRILJANTNI VALČEK

Pretrsljiva drama s poetičnom naslovom Veliki briljantni valček (1985) prikazuje kruto dramsko dogajanje v norišnici, kamor oblastniki potiskajo ljudi, ki se jih želijo znebiti.

Motivno-tematska interpretacija:

Zgodovinar Simon Veber se po neki »prekrokani« noči znajde v psihiatričnem zavodu Svoboda osvobaja, ki nas asociativno spomni na napis nad vhodom v nemško koncentracijsko taborišče: Delo osvobaja. Simona sprejme robati bolničar-ječar Volodja, ki naj bi ga pomagal preoblikovati, prevzgojiti, predelati v človeka po meri oblastnikov, ki prenašajo samo pokorne ljudi, take, ki ne mislijo s svojo glavo. Gre torej za motiv prevzgajanja drugače mislečega posameznika v svetu, ki je norišnica in zapor. Drama je torej metafora.

Moderna groteskna drama:

Dogajanje se dogaja groteskno grozljivo in po temačno tragičnem vzdušju mestoma spominja na Grumov Dogodek v mestu Gogi. Groteskno je mešanje tragičnega z ironičnim, sarkastičnim, ciničnim, karikiranim.

Simona Vebra, ki so ga navdušile uporne ideje poljskega vstajnika Drohojovskega, Volodja navsezadnje z opozorilno amputacijo zdrave noge spravi »k pameti«.

Moderna drama se kaže tudi v jeziku; jezik se drobi na krike, elipse, se vulgarizira, monologi se krčijo in replike krajšajo.